

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Lidové zvyky a tradice v cyklu liturgického roku
na Klatovsku**

Vendula Nocarová

Plzeň 2020

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Humanistika

Bakalářská práce

**Lidové zvyky a tradice v cyklu liturgického roku
na Klatovsku**

Vendula Nocarová

Vedoucí práce:

Mgr. et Bc. Dagmar Demjančuková, CSc.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2020

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2020

.....

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala své vedoucí bakalářské práce Mgr. et Bc. Dagmar Demjančukové, CSc. za trpělivost, ochotu a cenné rady, které mi poskytla při vedení této bakalářské práce.

Obsah

1	Úvod.....	6
2	Charakteristika okresu Klatovy	8
2.1	Město Klatovy.....	8
3	Liturgický a lidový rok.....	11
3.1	Liturgický rok	11
4	Advent	13
4.1	Roráty.....	14
4.2	Sv. Barbora.....	15
4.3	Sv. Mikuláš	16
4.4	Adventní trhy, adventní věnce a betlémářství.....	17
4.5	Sv. Lucie	18
5	Vánoční okruh	20
5.1	Vánoční strom.....	20
5.2	Štědrovečerní zvyky.....	21
5.3	Sv. Štěpán a Tři králové	23
6	Hromnice	24
7	Masopust.....	25
8	Velikonoční okruh.....	28
8.1	Popeleční středa	29
8.2	Pátá neděle postní (Judica).....	29
8.3	Šestá neděle postní (Palmarum)	30
8.4	Velikonoční triduum	31
9	Svatodušní svátky	34
10	Vliv jezuitů na kulturní život v Klatovech	37
11	Závěr	40
12	Seznam použité literatury a pramenů	42
13	Resumé.....	45
14	Seznam příloh.....	I
15	Přílohy.....	II

1 ÚVOD

Tématem bakalářské práce je především zachycení vývoje a proměny lidových tradic a obyčejů v regionu Klatovska. Práce je dále zaměřena na církevní rok, na jeho nejvýznamnější body, jejich původ a časové rozvržení. Klatovský region je bezesporu geograficky zajímavou oblastí s bohatou historií, kde byly udržovány mnohé lidové tradice, z nichž některé přetrvávají do současnosti, nebo se jeho obyvatelé k těmto kulturním hodnotám znovu navracejí. Tyto tradice byly předávány z generace na generaci v různých obměnách a již od dávných dob měly vliv na život ve společnosti, společenskou soudržnost a kulturní život.

České dějiny byly v mnohých etapách ovlivňovány křesťanstvím, což se pochopitelně odráží i v kultuře. Především slavnosti vycházející z liturgie spolu s lidovými obyčejí utvářely českou lidovou kulturu. Události církevního roku jsou také úzce spojeny s cyklem přírodním, ve kterém se opakují roční období a s cyklem lidského života, v němž stejně jako v přírodě dochází ke zrození, životu a smrti. Naši předkové byli mnohem více odkázáni na přírodu, jejíž bohatství jim zajišťovalo úrodu a obživu, a tak prováděli různé magické rituály právě během významných dnů v rámci liturgického roku. K přírodě se vázalo také mnoho pranostik, rad a lidových pověr, z nichž některé známe a používáme i nyní. Praktikování různých zvyků mělo dále zajistit ochranu zdraví, vitalitu a sloužilo také k předvídání budoucnosti. Tím docházelo k synkretismu religiózního a světského. Neméně důležitou funkci, kterou udržování zvyků plní, je funkce společenská. V rámci těchto oslav dochází jak k setkáním rodinným, tak k různým zábavám, obchůzkám, průvodům, poutím či procesím. Kalendářní cyklus tedy přinášel a přináší určité pevné body a ukotvení v lidském životě a plní důležitou roli v rámci socializace společnosti.

V úvodní části této práce představím stručně klatovský region a město Klatovy, tedy oblast, na níž je tato bakalářská práce orientována. Poté se zaměřím na formu, strukturu a význam liturgického roku v kontextu s lidovými tradicemi a zvyky. Dále se budu v časové posloupnosti liturgického roku zabývat jednotlivými tradicemi a zvyky. V každé kapitole a podkapitole se zpočátku zaměřím na význam uvedeného období či tradice v liturgii. Následně budu na základě zvolené literatury, uvedené v seznamu bakalářské práce interpretovat další charakteristiku či možnou modifikaci popisovaného

období nebo tradice. V těchto kapitolách především poukáži na formu jednotlivých obyčejových tradic v okruhu klatovského regionu. V této části bude kladen důraz na tradice, které se zde dodržují, na tradice zaniklé nebo pozměněné do jiné podoby. Základním východiskem při zkoumání tradic na Klatovsku byla práce s archivními prameny, především v podobě rukopisů a dotazníků, které mi byly poskytnuty Vlastivědným muzeem Dr. Hostaše v Klatovech. Použitá dokumentace v podobě dobových fotografií mi byla k této práci věnována městem Strážov na Klatovsku. Vedle toho jsem se orientovala především na regionální literaturu, zde jsem využila například knižní zdroje z oblasti Pošumaví autorů Horpeniaka a Vondrušky. V závěru práce se chci krátce věnovat vlivu jezuitů v Klatovech, kteří kromě své rozsáhlé působnosti v regionu Klatovska významně ovlivňovali i kulturní život na tomto území. Při zkoumání této problematiky budu vycházet především z literatury autorky Čornejové a sborníků vydaných sdružením Klatovské katakomby, které se tematicky zaměřují na působení jezuitského řádu v Klatovech.

Hlavním cílem této práce je představit nejvýznamnější lidové tradice a zvyky klatovského regionu, poukázat na jejich dodržování, formu a na základě archivních materiálů analyzovat, které z tradic regionu již zanikly či byly modifikovány. Dalším záměrem práce je interpretovat význam a původ zkoumaných zvyků a tradic v liturgii, či lidové kultuře a zaměřit se na jejich časové zařazení v cyklu liturgického roku.

2 CHARAKTERISTIKA OKRESU KLATOVY

Klatovský okres je příhraničním okresem, který je svou rozlohou největším a zároveň druhým nejhřidčeji osídleným okresem v Plzeňském kraji. Na severu a západě hraničí s okresy Plzeň-jih a Domažlice, na východě s okresy Jihočeského kraje, a to s okresy Strakonice a Prachatice, na jihu pak tvoří asi 70 km dlouhou hranici se Spolkovou republikou Německo. Z hlediska přírodního bohatství patří k nejzajímavějším okresům v kraji, protože jižní polovinu tohoto území tvoří podhůří Šumavy a Šumava. Okres Klatovy má tak ve srovnání s ostatními okresy Plzeňského kraje nejvíce chráněných území, mezi která patří Národní park Šumava, chráněná krajinná oblast Šumava a 55 maloplošných chráněných území. Mezi tato území patří dvě národní přírodní památky - Americká zahrada a Pastviště u Fínů, dvě národní přírodní rezervace - Bílá Strž, Černé a Čertovo jezero a 16 přírodních památek a 35 přírodních rezervací. Patří tak k vyhledávané oblasti a je zajímavá jak majestátní krajinou Šumavy, tak také bohatou historií města Klatov, ležícího v podhůří Šumavy.¹

2.1 Město Klatovy

Toto pošumavské město je druhým největším městem v Plzeňském kraji, žije zde přibližně 22 tisíc obyvatel.² Leží asi 40 km jižně od Plzně, nedaleko hranice se Spolkovou republikou Německo. Klatovy bývají také nazývány bránou Šumavy. Jejich dominantou je Černá věž a proslulé jsou také katakombami, jež se nachází pod jezuitským kostelem. Dále se pyšní barokní lékárnou, zapsanou na seznamu světových kulturních památek UNESCO.

V polovině 13. století lze podél toku řeky Úhlavy zaznamenat významné sídelní enklávy, mezi které patřilo panské sídlo a ves Klatov.³ O tom, z čeho vznikl název Klatova, existuje několik hypotéz. Jedna předpokládá, že na místě, kde byla ves založena, zůstaly pařezy z poraženého pralesa, které se nazývaly kláty. Dále, že o založení vsi se mohli zasloužit dřevorubci, tj. dříve klátové, kteří zde žili, a podle nich

¹ ČSÚ. Charakteristika okresu Klatovy. Český statistický úřad [online]. 23.7.2019 [cit. 03.09.2019]. Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/11252/17840999/charakteristika_klatovy.pdf/6dc8f1e2-4826-433f-b258-356d06c83770?version=1.11.

² ČSÚ. Charakteristika okresu Klatovy. Český statistický úřad [online]. 23.7.2019 [cit. 03.09.2019]. Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/11252/17840999/charakteristika_klatovy.pdf/6dc8f1e2-4826-433f-b258-356d06c83770?version=1.11.

³ SÝKOROVÁ, Lenka a kol. *Klatovy*, str. 37.

tedy název vznikl.⁴ Osídlení je zde zaznamenáno snad již v 11. století, o čemž svědčí archeologický nález nádoby aquamanile právě z přelomu 10. a 11. století. Ve 12. století zde byla vystavěna rotunda sv. Jiří, která byla pravděpodobně součástí šlechtického dvorce Soběhrda z Klatovy. Jeho jméno se vyskytuje na dvou listinách, které byly vydány Přemyslem Otakarem II. v roce 1253. Kolem rotundy a dvora se pak vytvořila ves Klatova. V první polovině 13. století zde byl vystavěn raně gotický kostel sv. Jakuba, což zaznamenává význam na růstu Klatov.⁵

Název osady Klatov převzalo i nově založené královské město, tedy v plurálu Klatovy. Založení královského města Klatovy spadá do období vlády Přemysla Otakara II. a došlo k němu kolem roku 1260. O vzniku města se nezachovala zakládací listina, ani jméno lokátora. Město bylo osídlováno německými kolonisty a první významnější klatovští osadníci byli německého původu. Němečtí měšťané většinou spravovali vnitřní město, zatímco tři předměstí, která zde postupně vznikala, obývalo slovanské obyvatelstvo. Klatovy tak zůstaly svou správou a osídlením německým městem do roku 1419, poté z obav před husity němečtí obyvatelé z Klatov odešli.⁶ Během husitského hnutí byly Klatovy nakloněny husitům. Klatovský oddíl se spolu s táborsko-sirotčím vojskem zúčastnil v roce 1434 rozhodující bitvy u Lipan, kde byli poraženi panskou jednotou. Když se stal Jiří z Poděbrad českým králem, stáli klatovští po jeho boku, a tak bylo listinou z 15. května 1464 Klatovům uděleno právo pečetit červeným voskem, čímž se král snažil udržet si dobrou pozici v utrakvistických královských Klatovech. Města, kterým bylo toto právo přiznáno, tak pečetila stejným voskem jako panovník a vyšší šlechta. Krátce na to, v roce 1464, bylo město zasaženo třemi požáry, při kterých uhořelo mnoho lidí. Právě panovník Jiří z Poděbrad osvobodil město na tři léta od všech platů, aby se mohlo z ničivých požárů vzpamatovat. K architektonickému rozvoji města došlo v polovině 16. století, kdy byla postavena radniční věž, renesanční radnice a vystavěny byly také krásné městske domy. V roce 1751 byla císařským reskriptem provedena reorganizace dosavadních krajských zřízení v Čechách. Na základě toho se Klatovy staly sídlem Krajského úřadu a jako samostatná správní jednotka fungovaly až do roku 1849, kdy klatovský kraj zanikl. Pro druhou polovinu 19. století je charakteristický vznik nejrůznějších spolků, které spojovala hlavně myšlenka českého

⁴ WEINMANN, Jiří. *Zajímavosti z historie Klatov od založení města až do konce roku 1939*, str. 7-8.

⁵ SÝKOROVÁ, Lenka a kol. *Klatovy*, str. 37-39.

⁶ WEINMANN, Jiří. *Zajímavosti z historie Klatov od založení města až do konce roku 1939*, str. 8-9.

národního vědomí. V Klatovech tak vzniká v roce 1861 pěvecký kroužek Šumavan, který například v roce 1862 vystoupil na počest Františka Palackého, když navštívil Klatovy. V roce 1862 byly schváleny stanovy k založení Měšťanské besedy a ta se tak ujala svých aktivit, jako například odběru českých tiskovin, organizací výletů do přírody, přednášek, produkcí a dalších. Roku 1868 začal vycházet časopis Šumavan. Dále byl založen spolek Literární jednota a krátce na to začal vycházet týdeník Klatovské listy. Společenský život v Klatovech se tak výrazně pozvedl.⁷

Velký rozvoj města na přelomu 19. a 20. století přerušila 1. světová válka. 6. srpna 1914 odjel na frontu také 14. dragounský pluk se sídlem v místních kasárnách. V období první republiky, v roce 1920, byla otevřena městská přednášková, koncertní, bibliografická a divadelní síň. V tomto období navštívila město Klatovy řada významných osobností, například v roce 1923 prezident Tomáš Garrigue Masaryk nebo v roce 1929 dr. Alice Masaryková. Rokem 1938 započalo temné období v dějinách města. Tragické události v podobě 2. světové války skončily v Klatovech až 5. 5. 1945, kdy bylo město osvobozeno 2. praporem americké armády pod velením kapitána Cunninghama. Nástupem komunistického režimu byla výrazně ovlivněna nejen politická situace ve městě, ale také veškeré společenské a kulturní iniciativy. Po roce 1989 zažívají Klatovy rozkvět jak na poli kulturním, architektonickém, tak i hospodářském.⁸

⁷ SÝKOROVÁ, Lenka a kol. *Klatovy*, str. 131, 138, 164-166, 254, 307, 340-344.

⁸ Tamtéž, str. 366, 393, 418-423, 436, 444, 490.

3 LITURGICKÝ A LIDOVÝ ROK

Při zkoumání tradic a obyčejů lze zaznamenat, že vycházejí buď z církevního, nebo lidového kalendářního roku. Církevní kalendář byl pevně strukturován a předpisy z něj vycházející určovaly pro křesťany zásady a pravidla v průběhu celého roku. Tato pravidla se ovšem prolínala s všedním dnem člověka, do kterého patřila jak světská zábava, tak i světské starosti. Na základě toho docházelo a dochází k jejich přizpůsobení běžnému životu a tím propojení církevního kalendáře s lidovými tradicemi.⁹ Liturgie a zvyky jsou tedy úzce spojeny. „*Bez liturgie by neexistoval žádný církevní život, a bez obyčejů by bylo obtížné, ne-li vůbec nemožné, rozvíjet v obci pocit sounáležitosti. Zvyky a bohoslužba navzájem souvisejí jak svou podstatou, tak svým původem.*“¹⁰ Tak, jak se mění způsob života a myšlení lidí, vyvíjí se v průběhu času i lidová kultura.

3.1 Liturgický rok

Liturgickým rokem je chápána glorifikace spásných činů Božích v Ježíši Kristu konaná v průběhu jednoho roku. V tomto ročním okruhu je tak rozmístěno celé Kristovo mysterium od jeho vtělení až k očekávání příchodu Páně. Cyklické slavení křesťanských svátků tak stále připomíná spásné skutky Ježíše Krista, čímž je naplňováno jeho poslání zvěstování a zpřítomňování spásy. Rupert Berger v Liturgickém slovníku uvádí: „*Základem a pramenem liturgie je dějinný spásný čin bohočlověka Ježíše Krista se středem v mysteriu paschy.*“¹¹ Časové úseky jednotlivých památkových slavností v rámci roku jsou dány zčásti Písmem a dále také historicky vzniklou konvencí. Liturgický rok je tak konspéktem veškerých liturgických oslav, které mají své stabilní místo v rámci časového roku.¹² V současné době je začátkem liturgického roku stanovena první adventní neděle. Ovšem ústředním bodem církevního roku je Kristovo velikonoční tajemství, z kterého se postupně vytváří velikonoční sváteční okruh s přípravnou dobou a svátečním dozvukem. Začíná Popeleční středou a končí Svatodušní nedělí, trvá tedy 13,5 týdne. Dalším významným okruhem s přípravou a svátečním dozvukem je oslava památky Kristova narození. Tento vánoční okruh začíná 1. adventní nedělí a končí nedělí po Zjevení Páně. Sváteční okruhy jsou

⁹ VONDRUŠKOVÁ, Alena. *Český lidový a církevní rok*, str. 10.

¹⁰ RICHTER, Klemens. *Liturgie a život: co bychom měli vědět o mši, o církevním roku a smyslu liturgie*, str. 178.

¹¹ BERGER, Rupert. *Liturgický slovník*, str. 246.

¹² ADAM, Adolf. *Liturgika: křesťanská bohoslužba a její vývoj*, str. 347-348.

považovány za základní sloupy liturgického roku. Ostatní týdny, vyskytující se mezi nimi, se nazývají liturgickým mezidobím. Liturgické mezidobí je vymezeno od pondělí po svátku Křtu Páně do soboty před 1. adventní nedělí. Komplex svátečních okruhů, liturgického mezidobí a dalších svátků zasvěcených tajemství našeho vykoupení se označuje „temporál“. Kalendář svátků svatých v rámci církevního roku je nazýván „sanktorál“.¹³

¹³ ADAM, Adolf. *Liturgický rok: historický vývoj a současná praxe*, str. 39-42.

4 ADVENT

Název předvánočního období „advent“ je odvozen z latinského názvu *adventus*, které znamená příchod či příchod Páně. Je to přípravné období nejen pro oslavu Kristova narození, ale i radostné očekávání příchodu Spasitele na konci věků. Na základě toho je advent rozdělován do dvou období, kdy se dny mezi 17. a 24. prosincem zaměřují s větší intenzitou na Narození páně, zatímco dny předešlé se více obrací právě k eschatologickému příchodu Krista.¹⁴ Adventní období je vymezeno do čtyř adventních nedělí, dle liturgického řádu začíná nejdříve 27. listopadu a nejpozději 3. prosince.¹⁵ Z hlediska našich předků bylo adventní období časem odpočinku od těžkých prací, ale také obdobím chladu a nedostatku světla, lidé trávili tedy více času ve světnicích svých domů. Běžný rytmus dne se zkracoval a tomuto času byl přizpůsoben jak chod hospodářství, tak i rodiny. Lidé se tak více věnovali duchovním činnostem, vyprávění pohádek, příběhů, zpívání a tradičním zvyklostem, které se vztahovaly ke konci roku. Bylo to ale také období praktických příprav na Vánoce, které znamenaly úklid, pečení a nákupy potravin.¹⁶ Společenská setkávání našich předků v zimním období adventu, kdy se dny zkracovaly a noci byly dlouhé, plnily například přástky a vodračky, jak se označovaly v regionu Klatovska. K draní peří se scházeli sousedé i dobří známí. Sedrané peří dávala hospodyně pod velikou mísu a poté jej přendávala do pytle, nebo do spíšku. Spíška - tak se na Klatovsku nazývala vysoká dřevěná nádoba, do které se lilo kyselé mléko zvané „kremol“ nebo „keřmalik“. A poté, co nádoba dosloužila tomuto účelu, využívaly ji hospodyně například na ukládání sedraného peří. Po sedrání peří se pak konala hostina nazývaná vodračky, dodračky či doderná. Při hostině byli účastníci pohoštění, zpívalo se, tančilo a hrálo na harmoniku. K další z lidových tradic, přástkám, se scházely ženy u společného předení, při kterém si vyprávěly příběhy, pohádky a události. Tradice společných přástek zanikla na Klatovsku v průběhu 18. století a nebyla dále obnovena. Stejně tak v případě vodraček se jedná o tradici, která již není udržována.¹⁷

¹⁴ BERGER, Rupert. *Liturgický slovník*, str. 37-38.

¹⁵ ADAM, Adolf. *Liturgický rok: historický vývoj a současná praxe*, str. 129.

¹⁶ LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *Lidové zvyky: výroční obyčeje z Čech a Moravy*, str. 233-235.

¹⁷ NOVÝ Josef, NOVÁ Marie. *Vodračky, přástky*. Rukopis, Zahorčice. Vlastivědné muzeum Dr. Hostaše v Klatovech, p.o. Uloženo v příručce etnografického oddělení.

Z hlediska zvykoslovného kalendáře a obyčejů je adventní období velice bohaté. Patří k němu například vázání adventních věnců, a s tímto spojené zažihání adventních svící, adventní kalendář, barborky, roráty, Lucky, či Mikuláš. Adventní období mělo charakter přípravný v očekávání nastávajících Vánoc. Nekonala se většina světských radovánek a lidé se více obraceli k Bohu.

4.1 Roráty

Příkladem tohoto zbožného a duchovního času byly mše, konané po celý adventní čas k počtě Panně Marii, zvané roráty. „Název pochází z latinského počátečního slova úvodního verše „*Rorate caeli desuper*“ – „*Nebesa vydejte krůpěje shůry*“.“¹⁸ Rorátní zpěvy jsou spojeny se vznikem pěveckých sdružení založených v období pohusitském. Ta se nazývala Literátská bratrstva a byla většinou zastoupená z řad vzdělaných měšťanů. Literátská bratrstva působila také na Klatovsku, například v Plánici, Sušici a v Klatovech. Z jejich činnosti vznikly a byly dochovány dva kancionály. Z roku 1560 Klatovský kancionál a z roku 1610 kancionál Sušický, přičemž v obou lze nalézt adventní rorátní zpěvy. Svěbytnost rorátních zpěvů spočívá nejen v jejich melodičnosti, ale také v hloubce textů, které vyjadřují hlubokou víru našich předků. Tyto mše se sloužily časně ráno, mnohdy i kolem páté hodiny.¹⁹ V archiválii Vlastivědného muzea Dr. Hostaše uvádí pamětník ze Strážova na Klatovsku: „*První neděli prosincovou nastával tzv. advent. V adventu byly denně slouženy ranní mše – roráty. Chodilo se na ně s lucernami. Poněvadž časně se stmívalo, brzy se rozsvěcovalo. V příbytku se svítilo petrolejovou lampou, ve chlévě malými olejovými lampičkami.*“²⁰ Večer se pak scházely rodiny k modlitbě růžence u hromničky, nebo u specifické svíce – sloupku.²¹ Tento zvláštní svícen tvoří tři nožičky sjednocené v jeden sloupek. Spodní část symbolizuje Nejsvětější Trojici poté spojenou v jediného Boha.²² V současnosti jsou rorátní mariánské mše slouženy jak na mnohých místech klatovského regionu, tak i v Klatovech. Obyvatelé Klatovska si tak mohou každoročně užít tohoto jedinečného odkazu našich předků, který je zde zachován.

¹⁸ BERGER, Rupert. *Liturgický slovník*, str. 430.

¹⁹ HORPENIAK, Vladimír. *Stará Šumava ve zvycích adventu a Vánoc*, str. 6-7.

²⁰ BOUBERLE, Aleš. *Advent*. Rukopis, Strážov. Vlastivědné muzeum Dr. Hostaše v Klatovech, p.o. Uloženo v příručce etnografického oddělení.

²¹ HORPENIAK, Vladimír. *Advent a Vánoce na Šumavě*. Týdeník Klatovska, 23.12.2015, roč. 25, č. 50, str. 4-5.

²² DANĚK, Adolf. *Na Šumavském podlesí: Obyčeje, pověry, báje a zábavy šumavských podlesáků*/Sebral Adolf Daněk, str. 68.

4.2 Sv. Barbora

Dalším známým datem adventního období je čtvrtý prosinec se svátkem sv. Barbory. Svatá Barbora, která patří mezi čtrnáct svatých pomocníků, se narodila na začátku 3. století v Nikomedii do rodiny bohatého kupce a odpůrce křesťanství. Přes všechna otcova opatření se sv. Barbora stala křesťankou a zemřela tak na jeho příkaz mučednickou smrtí.²³

Ve svátek sv. Barbory je na Klatovsku dodnes udržován zvyk, dochovaný z minulosti, vkládat do vázy třešňové větvičky, čekat a těšit se, zda do Vánoc vykvetou. Dříve lámala třešňové větvičky hlavně děvčata, která věřila, že pokud jim větvička rozkvetne, provdají se. Věřilo se také, že o půlnoční vánoční mši v kostele lze pomocí této větvičky rozpoznat tajemné záležitosti, zejména pak čarodějnice, stojící zády k oltáři.²⁴ „*Po sv. Ondřeji prvním dnem čarovným jest 4. prosinec, den sv. Barbory. Toto dne řezou dívky větvičky třešňové, hruškové, bezové, vrbové neb rozmarinové, dávají odnože do sklenic s vodou a čekají, zda o vánocích rozkvetou, což znamená štěstí pro celý dům. Děvčatům, která tajně vřezala jméno milencovo, znamená rozkvetlá větvička, že hoch lásku opětuje.*“²⁵ Známé byly také barborské obchůzky a zábavy v předvečer sv. Barbory, kterým předcházely hry a obřady, provozované lidovými herci ještě na počátku druhé poloviny 19. století. Ti navštěvovali dědinu od dědiny a nevynechávali ani odlehlé samoty. Postupem času však tato lidová tradice mizela a barborské obchůzky jsou jejich pozůstatkem.²⁶ Při obchůzkách na Sušicku chodila Barbora v bílém oblečení s metlou, jíž hrozila dětem se slovy „Modli se“. V okolí Strašína doprovázeli Barboru ještě čert a koza.²⁷ Tradice těchto obchůzek postupně zanikla a v současné době ji v adventním období nahradily obchůzky mikulášské.

²³ VONDRUŠKA, Vlastimil. *Církevní rok a lidové obyčeje, aneb, Kalendárium světců a světic, mučedníků a mučednic, pojednávající o víře českého lidu k nim, jakož i o liturgii katolické. 2., dopl. vyd.*, str. 77.

²⁴ HORPENIAK, Vladimír. *Stará Šumava ve zvycích adventu a Vánoc*, str. 6-7.

²⁵ LAŠ, Jan. *Vánoční zvyky a pověry*. Klatovské listy, 23.12.1922, č. 52, str. 2.

²⁶ ZÍBRT, Čeněk. *Veselé chvíle v životě lidu českého*, str. 443-448.

²⁷ HORPENIAK, Vladimír. *Stará Šumava ve zvycích adventu a Vánoc*, str. 16.

4.3 Sv. Mikuláš

Svatý Mikuláš a s ním spojená mikulášská nadílka v předvečer jeho svátku patří v současné době k charakteristickým tradicím předvánočního období. Tento světec se narodil kolem roku 250 v lykijském městě Pataře. Již v mládí přijal duchovní svěcení a poté se stal biskupem ve městě Myra. Zpočátku byl uctíván především východní církví, později, v 11. století, se jeho kult šířil i v západní Evropě, v českých zemích ve 13. a 14. století. Sv. Mikuláš je vnímán jako ochránce chudých, ve středověku chránil námořníky a rybáře, jeho svátek byl také spojován s vírou v bohatství, dále bývá označován jako patron šťastného manželství. V českých zemích jsou nejstarší záznamy o mikulášských maškách ze 14. století. Zaznamenány byly také mikulášské obchůzky na počátku 16. století, nazývané jako „uvádění biskupa do domu“, a realizovány byly žáky starých českých škol. Dle údajů z konce 19. století byl mikulášský průvod početný, čítající například masky sv. Mikuláše v biskupském ornátě s mitrou a berlou, husary, dragouny, sedláka a selku, kominíka, rasa, Žida, smrt, „hansbuřty“, tj. hajduky chránící Mikuláše, „klapačku“, tj. mladíka v houni s dřevěnou hlavou, anděly. Tento průvod ohlašovali dva, nebo čtyři lauffi a každá z masek měla po vstupu do domácnosti svoji úlohu. V roce 1786 vydaly Klatovské noviny článek pojednávající o několika výtržnících, kteří se maskovali za Mikuláše, akolity v komžích, laufry, smrt a čerty a v těchto maskách děsili obyvatele města a ohrožovali je.²⁸ Dle tradice bývá osoba sv. Mikuláše oděna podle legendy v biskupském, tedy v komži, mitře, ornátu a s berlou a vystupuje v roli zpovědníka a soudce. Společně s ním přichází masky anděla a čerta zosobňující paralelu dobra a zla.²⁹ Na základě archivních podkladů z Vlastivědného muzea Dr. Hostaše v Klatovech jsem zjistila, že v minulosti se na Klatovsku mikulášské pochůzky konaly. Jejich největší úpadek nastal po I. světové válce. Kompenzovány byly jinými typy zvyklostí, které byly příznačné pro svátek sv. Mikuláše. Konaly se například mikulášské zábavy, představení a školní besídky.³⁰ Postupně se tradice mikulášských obchůzek znovu oživila a stala se charakteristickým rysem svátku

²⁸ VONDRUŠKA, Vlastimil. *Církevní rok a lidové obyčeje, aneb, Kalendárium světců a světic, mučedníků a mučednic, pojednávající o víře českého lidu k nim, jakož i o liturgii katolické. 2., dopl. vyd.*, str. 78-79.

²⁹ LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *Lidové zvyky: výroční obyčeje z Čech a Moravy*, str. 251.

³⁰ MÄRZ, František. *Mikuláš*. Rukopis. Vlastivědné muzeum Dr. Hostaše v Klatovech, p.o. Uloženo v příručce etnografického oddělení.

sv. Mikuláše. V současnosti je tradice mikulášských obchůzek na Klatovsku rozšířena a patří neodmyslitelně k adventnímu období.³¹

V kontextu se svátkem sv. Mikuláše se v dřívějších dobách pořádaly v Klatovech proslulé mikulášské a vánoční trhy. K této příležitosti se vytvářelo mnoho hraček, jejichž výrobě se lidé v regionu věnovali a jimiž bylo Klatovsko známé. K vidění zde byly různé figurky a zvířátka ze dřeva a hlíny, dále panáci v různých podobách, například brusič, žid, lovec, sedlák s vánočkou, kominík, ponocný, sedlák se štědrovkou, panenka a jiní. Zvířátka se zhotovovala z vaty nebo kožešiny, slepičky a kohouti byli opeření.³² Typické pro Klatovsko byly mikulášské a vánoční hračky ze sušeného ovoce. Byly to figurky čertíků a panenek. Specifické pro region bylo také jablko z Klatovska se zimostrázem na nožce oloupané větvičky, zapíchnuté v dřevěné podložce nazývané „svět“. Dalším výjimečným produktem vyráběným na Klatovsku byla „třezolka“. To bylo husí brko, rozříznuté do dvou třetin na čtyři díly, zapíchnuté v jablku. Na koncích visely mandle se čtverečky nalepeného pozlátka. Při pohybu se pak mandle chvěly. Známý zde byl artefakt „zahrádka“, vyrobený také z jablek a špejlí, zdobený zimostrázem, ořechy, sušeným ovocem na špejli nebo na oloupané hůlce.³³ V archivních materiálech Vlastivědného muzea Dr. Hostaše, jsem našla vzpomínku na Klatovské mikulášské trhy: „*Pamatuju se na mikulášské a vánoční trhy, které probíhaly na klatovském náměstí. Zvláště mi utkvěly v paměti různé figurky, které se prodávaly k Betlémům: muzikanti, selky apod. Bývala tam spousta slepiček, ty byly z hlíny, lakované kropenatě a pak ovečky, rouno měly z vaty, nožičky ze špejlí. Před Mikulášem tady byly celé řady Mikulášů, čertů a andělů. Byly tady také čerti zhotovené ze sušených švestek. Pro štěstí bylo jablko tzv. „svět“, nazdobené, zlacené, se zelenými ratolístkami. Dávalo se také jako vánoční dárek.*“³⁴

4.4 Adventní trhy, adventní věnce a betlémářství

V současnosti se v Klatovech a větších obcích regionu konají adventní trhy, které dotvářejí vánoční atmosféru. Jsou spojené s prodejem vánočního zboží, tedy různých ozdob, betlémů, adventních věnců, ale i cukroví. Bývají zahájeny rozsvícením

³¹ Mikuláš. Dotazníková šetření. Vlastivědné muzeum Dr. Hostaše v Klatovech, p.o. Uloženo v příručce etnografického oddělení.

³² ZÍBRT, Čeněk. *Veselé chvíle v životě lidu českého*, str. 443-448.

³³ VLASÁKOVÁ Olga. *Vánoční lidová zdobnost*, str. 54-58.

³⁴ BROTOVÁ, Vlasta. Rukopis, Klatovy. Vlastivědné muzeum Dr. Hostaše v Klatovech, p.o. Uloženo v příručce etnografického oddělení.

vánočního stromu a zpíváním vánočních koled. V posledních letech se stala charakteristickým rysem adventního období tradice adventních věnců. Jedná se o tradici novodobou, která se objevila v našich kostelích ve třicátých letech 20. století. Adventní věnce v podobě nazdobených větví symbolizujících přiblížení se ke spáse, kterou přineslo lidem narození Krista, a naději z očekávání jeho příchodu. Čtveřice svící na věnci pak vyjadřuje neděle v adventním období.³⁵ Do předvánočního času patří i významný díl českého lidového výtvarnictví v podobě betlémářství. Jeho kořeny sahají až do období vlády Karla IV. První betlém ve střední Evropě vytvořili pražští jezuité v roce 1560. Klatovsko je známé místní betlémářskou tvorbou, především na přelomu 19. a 20. století, kdy se na vyhlášených vánočních trzích prodávaly dřevěné hračky a betlémské figurky regionální lidové výroby. Zachováno pro současnost jich ovšem zůstalo nepříliš.³⁶

4.5 Sv. Lucie

Poslední významnou světicí předvánočního období, s níž jsou spojeny lidové zvyky, je sv. Lucie, z latinského „lux“-„světlo“, a její svátek pojící se s datem 13. prosince. Tato světice žila ve 3. století v křesťanské rodině, která jí ujednala sňatek se zámožným pohanem. Sv. Lucie jej odmítla a věno určené ke sňatku rozdala potřebným. Nakonec byla obžalována a kat jí probodl hrdlo. Sv. Lucie je vnímána jako ochránkyně švadlen, kočích a naše předky údajně chránila před čarodějnicemi.³⁷ Svátek sv. Lucie se váže především k předkřesťanským zvykům zimního slunovratu, kdy byl tento den vnímán jako nejkratší v roce. To se změnilo po úpravách kalendáře. Tradice, které jsou se sv. Lucií spojeny, vychází z tajuplného dne zimního slunovratu, kterému lidé přičítali magickou moc, a tak provozovali rituály jako ochranu před těmito silami. Záštitu poskytovala právě sv. Lucie, když v masce při svých obchůzkách kontrolovala domácnost. Konkrétní úkony při konání obchůzek pak byly určovány regionálně. Proti magickým silám se také například zabezpečovaly dveře křížky se svěcenou vodou, uhlem, česnekem, tímto se opatřovaly i chlévy. Dobytku se podávalo specifické těsto, které zabezpečovalo, že nebude uhranut. O svatolucijské noci se využívaly i věštební

³⁵ RICHTER, Klemens. *Liturgie a život: co bychom měli vědět o mši, o církevním roku a smyslu liturgie*, str. 178.

³⁶ VACLÍK, Vladimír. *České betlémy*, str. 78.

³⁷ VONDRUŠKA, Vlastimil. *Církevní rok a lidové obyčejy, aneb, Kalendárium světců a světic, mučedníků a mučednic, pojednávající o víře českého lidu k nim, jakož i o liturgii katolické. 2., dopl. vyd.*, str. 80-81.

prostředky, kdy pomocí stoličky, suku nebo vařečky bylo možné odhalit čarodějnice, stojící zády k oltáři v kostele.³⁸

Na Kašperskohorsku byl známý Lutzl, jenž chodil s dlouhým nožem kontrolovat domácnosti, zda jsou sněžené knedlíky. V Pošumaví byly Lucky maskované bílým plátnem, měly škrabošku, řepové zuby a byly omotané hrachovinou. Na Sušicku Lucky přehazovaly věci v domácnosti a zpívaly popěvek, který se vztahoval k legendě o sv. Lucii.³⁹ Obchůzky Lucek, které k tomuto období dříve patřily i na Klatovsku, se konaly v odlišných variantách. V archivních materiálech jsou například zaznamenány Lucky s maskou na obličej, ovázané hrachovinou, nebo bílým prostěradlem, v ruce měly nůž a nádobu na krev. Chodily zde večer a měly za úkol trestat neposlušné děti. Doložené jsou i výjevy hry o umučení sv. Lucie, jež se provozovaly obchůzkami po domech. Z archivních materiálů vyplývá, že tento zvyk na Klatovsku upadal a průběžně zanikal do období třicátých let 20. století.⁴⁰

³⁸ VEČERKOVÁ, Eva. *Obyčjeje a slavnosti v české lidové kultuře*, str. 383-384.

³⁹ HORPENIAK, Vladimír. *Stará Šumava ve zvycích adventu a Vánoc*, str. 22-23.

⁴⁰ *Sv. Lucie*. Rukopisy. Vlastivědné muzeum Dr. Hostaše v Klatovech, p.o. Uloženo v příručce etnografického oddělení.

5 VÁNOČNÍ OKRUH

Liturgický vánoční oktáv zahrnuje kontinuálně s Vánoci, také svátky svatých neboli „Comites Christi“, tj. Kristovu družinu. Jsou jimi 26. prosince mučedník sv. Štěpán, 27. prosince evangelista a apoštol Jan, 28. prosince sv. Mlád'átka, nevinátka, zavražděná Herodem. Na 29. prosince připadá fakultativní vzpomínka na biskupa a mučedníka Tomáše Becketa z Cantebury a na 31. prosinec pak vzpomínka na papeže Silvestra I. Neděle svátečního liturgického týdne náleží svátku Svaté Rodiny.⁴¹ Centrální svátek Vánočního oktávu, Narození Páně, se slaví 25. prosince. Původ data vychází z Říma, zřejmě z roku 336, kdy se slavil právě 25. prosince. Tento datum pochází ze dvou východisek. Jedno je odvozeno z předpokladu, že vznikl jako odezva římských křesťanů na pohanský svátek *Natale Solis invicti*, tj. Narození neporaženého boha Slunce, založeného císařem roku 274. Církev jej pak konfrontovala s narozením Krista, coby „sluncem spravedlnosti“. Druhé východisko se zakládá na závěrech křesťanských teologů, kdy usuzují, že jelikož se Jan Křtitel narodil o letním slunovratu, lze na základě informace z Lukášova evangelia odvodit, že Kristovo narození připadá právě na zimní slunovrat. Tento zásadní okamžik, tedy narození Krista spasitele, je umístěn ve významném časovém úseku kalendářního roku a pojí se tak s jeho začátkem.⁴² Právě k oslavám narození Božího syna se vztahuje mnoho symbolů. Jsou to například jesličky, které mají původ ve středověkých vánočních hrách, nebo vánoční strom, symbolizující strom života z ráje.⁴³

5.1 Vánoční strom

Tradice vánočních stromků je v českých zemích známá v prvních desetiletích 19. století, kdy se pozvolna dostávala do domácností a poté i na veřejná prostranství. Na venkov stavění vánočních stromků přicházelo také v podobě novinky, ovšem již předtím zde lidé zdobili jedlové vánoční chvojky, které zavěšovali nad stůl či nad dveře chalup. Od poloviny 19. století se tradice vánočních stromků objevovala také na veřejných prostranstvích. Zde byl vánoční strom postaven například majiteli továren, statků či různými spolky a tato událost byla vždy spojena s drobným obdarováním dětí

⁴¹ ADAM, Adolf. *Liturgický rok: historický vývoj a současná praxe*, str. 136-140.

⁴² LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *Čtvero ročních dob v lidové tradici*, str. 111.

⁴³ BERGER, Rupert. *Liturgický slovník*, str. 524-525.

a s pomocí chudým.⁴⁴ Dle materiálů poskytnutých muzeem v Klatovech stával ve vánočním čase na Klatovském náměstí v první polovině 20. století strom zdobený žárovkami, který kromě významu souvisejícího s tradicí Vánoc byl spojený také s významem charitativním, neboť u vánočního stromu v Klatovech se nacházela kasička určená na milodary pro opuštěné děti, která byla připevněna na nízkém plotu, jenž stál kolem. Byla tím připomenuta lidská soudržnost, která je spjata právě s dobou vánoční.⁴⁵

5.2 Štědrovečerní zvyky

K význačným dnům vánočního okruhu patřil, a stále patří Štědrý den, 24. prosinec. Tomuto dni byl přikládán magický význam spojený s věštěním budoucnosti a zajištěním hojnosti. Štědrý den byl v dobách našich předků spojen s mnoha zvyky, které se regionálně lišily. Mezi nejdůležitější faktory, které ovlivnily četnost zvyků zasazených právě do tohoto dne, patří zejména příchod Spasitele, pojící se s jeho narozením, dále nadcházející konec roku a očekávání nového a rovněž poklidná nálada, kterou sebou posvátný vánoční čas přináší. Důležitým okamžikem svátečního dne byla štědrovečerní večeře, která byla dle dávné tradice zahájena s východem první hvězdy na nebe. Pokrmy, které se v tento čas podávaly na stůl, se různily. Složení sváteční tabule bylo ovlivněno nejen krajově, ale také podle sociální struktury. Ve městech a u majetnějších obyvatel se tradiční pokrmy zpestřovaly a už v 19. století mezi ně patřila i ryba. Naproti tomu na venkově se změny do původních tradičních pokrmů promítaly jen pozvolna. Krajské varianty jídelníčku byly typické až do 20. století. V současnosti je u nás za tradiční sváteční pokrm, náležící k české štědrovečerní tabuli, pokládán kapr s bramborovým salátem a lze ho v rámci Evropy považovat za jedinečný.⁴⁶ Na Klatovsku byl v minulosti tradičním štědrovečerním pokrmem „kuba“, což byly vařené kroupy míchané se sušenými houbami a dále „muzika“ neboli vařené sušené švestky s hruškami. V období po 1. světové válce se zde začaly na jídelníčku postupně ujímat i ryby.⁴⁷

Mezi rozšířené zvyky na Klatovsku patřilo na Štědrý den tzv. „ovazování stromů“. Při východu slunce vybíhaly děti do zahrad, ovazovaly stromové slámy

⁴⁴ VONDRUŠKOVÁ, Alena. *Český lidový a církevní rok*, str. 43-44.

⁴⁵ *Vánoce*. Rukopisy. Vlastivědné muzeum Dr. Hostaše v Klatovech, p.o. Uloženo v příručce etnografického oddělení.

⁴⁶ LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *Čtvero ročních dob v lidové tradici*, str. 111-113.

⁴⁷ *Štědrý Den*. Rukopisy. Vlastivědné muzeum Dr. Hostaše v Klatovech, p.o. Uloženo v příručce etnografického oddělení.

a říkaly: „Hrušky, švestky, ovazujte se, bude zítra mráz, jestli se nebudete ovazovat, posekáme vás.“ Dalším frekventovaným zvykem na Klatovsku bylo, dle archivních materiálů, vytahování stébel slámy z došků. Ten, kdo vytáhl o Štědrém dnu po páru, do roka se vdá nebo ožení. Dále se například kontrolovalo, zda má po večeři každý svůj stín, pakliže by stín scházel, do roka zemře. Hlídalo se také, kdo vejde první do chalupy, pokud vešel muž, říkalo se, že bude mít kráva volka, v případě, když vejde žena, bude mít kráva jalovičku. Jeden ze zvyků zde byl také mytí rukou ve vodě, ve které se umývalo nádobí po štědrovečerní večeři. Ten kdo si tímto způsobem umyl ruce, bude celý rok zdrav. Děvčata chodila po večeři třást bezem s říkáním: „Třesu, třesu bez, ozvi se mi pes, kdes můj milý dnes.“ Z té strany, odkud pes zašteká, mělo se děvče vdát, v případě, že nezašteká, příštího roku se děvče neprovdá.⁴⁸ Tyto zvyky jsou známé spíše z dob našich předků a v současné době již nejsou na Klatovsku rozšířené. Mezi zvyky dochované patří například pouštění skořápek vlašských ořechů po vodě nebo krájení jablka.⁴⁹ O tomto zvyku se zmiňuje také již Adolf Daněk na šumavském podlesí ve své knize z roku 1935 takto: „*Každý hned zkouší budoucnost a přeřízne jablko napříč. Objeví-li se hvězda, bude zdrav a šťasten; tvoří-li jaderník kříž, zemře do roka.*“⁵⁰ Po večeři se chodilo na půlnoční mši. Ty jsou konány i v současnosti a patří neodmyslitelně k původnímu smyslu vánočního období. Kořeny půlnoční mše sahají do 6. století a vychází ze tří mešních formulářů. Všechny se konají na Boží hod a jedná se o mši půlnoční, ranní pastýřskou a slavnou mši denní. V původní římské církvi se na Boží hod slavila pouze jediná mše, sloužená papežem v chrámu svatého Petra, poté byla přidána denní mše a nakonec, pod vlivem koncilu v Efezu, se připojila i dnešní mše půlnoční.⁵¹ Pro věřící je právě Boží hod 25. prosince nejdůležitějším dnem vánočního okruhu. V současnosti je tento den ve velké míře využíván k rodinným návštěvám a prohlídkám betlémů.⁵²

⁴⁸ *Štědrý Den*. Rukopisy. Vlastivědné muzeum Dr. Hostaše v Klatovech, p.o. Uloženo v příručce etnografického oddělení.

⁴⁹ *Vánoce*. Dotazníková šetření. Vlastivědné muzeum Dr. Hostaše v Klatovech, p.o. Uloženo v příručce etnografického oddělení.

⁵⁰ DANĚK, Adolf. *Na šumavském podlesí: Obyčeje, pověry, báje a zábavy šumavských podlesáků*/Sebral Adolf Daněk, str. 69.

⁵¹ RICHTER, Klemens. *Liturgie a život: co bychom měli vědět o mši, o církevním roku a smyslu liturgie*, str. 139.

⁵² VONDRUŠKOVÁ, Alena. *Český lidový a církevní rok*, str. 61.

5.3 Sv. Štěpán a Tři králové

Následuje svátek sv. Štěpána, 26. prosinec. V tento den se v minulosti koledovalo s přáním zdraví a štěstí. Původně byly koledy vykonávány v celém vánočním cyklu, pak se ale zúžily právě ke dnům na sv. Štěpána a také na Tři krále. Sv. Štěpán je vnímán jako patron koní a kočích.⁵³ Na počátku 20. století se na Klatovsku místně konaly koledy o sv. Štěpánu za odříkávání: „Nesu, nesu koledu, upadl jsem s ní na ledu. Psi se na mne sběhli, koledu mi snědli.“ Nebo také: „Koledu, koledu Štěpánku, co to neseš ve džbánku? Nesu, nesu kvasničky, na ty naše houstičky.“ Konaly se zde i koledy tříkrálové. Vykonávali je především hoši v bílém převleku, se zlatými korunkami na hlavě, za odříkávání koledy. Tento obyčej zde byl rozšířený a jeho největší zánik nastal s druhou světovou válkou.⁵⁴

Na Tři krále se v kostele světila sůl, křída a voda a této svěcené vodě byl připisován magický účinek. Používala se pak k různým účelům. Například když byla přinesena do hospodářství, namáčel se v ní svazek prázdných žitných klasů, kropily se jí chlévy i obydlí. Dávala se také do kroupky ke dveřím a každý, kdo se vydal na cestu, se jí pokropil. Využívala se ke kropení snoubenců, nemocných či také zemřelých. Na svátek tříkrálový psali lidé svěcenou křídou na dveře K+M+B a příslušné pořadí roku, což je zvyk zachovaný do současnosti.⁵⁵ Původně, na základě východiska z evangelia, byla 6. ledna oslavována Epifanie, zatímco tříkrálový svátek se začal šířit až s obdobím středověku. Tento kult byl spojen s nalezením údajných ostatků tří králů. Velice rychle se rozšířil a v podstatě nahradil původní oslavu toho dne. Ostatky byly roku 1158 uloženy do kostela sv. Petra v Kolíně nad Rýnem, kde se tento cenný relikviář nachází i v současnosti. Dle současné liturgie končí na Tři krále vánoční cyklus a začíná příprava na Velikonoce.⁵⁶

⁵³ VONDRUŠKOVÁ, Alena. *Český lidový a církevní rok*, str. 61-62.

⁵⁴ *Sv. Štěpán, Tři Králové*. Rukopisy. Vlastivědné muzeum Dr. Hostaše v Klatovech, p.o. Uloženo v příručce etnografického oddělení.

⁵⁵ Tamtéž.

⁵⁶ VONDRUŠKOVÁ, Alena. *Český lidový a církevní rok*, str. 65.

6 HROMNICE

V minulosti se vánoční období uzavíralo právě až se svátkem Hromnic. Na Hromnice se uklízely betlémy z kostelů a domácností. V kostelech se žehnaly svíce zvané hromničky, které poté sloužily jako ochrana před bouřkou a jako světlo na poslední cestě umírajícího. Představovaly tak symboliku světla víry a věčnosti. V oblasti Šumavy se svátek Hromnic spojoval i s pranostikou a věřilo se, že když v tento den hojně padá sníh, bude následující jaro teplé. V tento den se také kontrolovaly zásoby krmiva a pokud jich ještě polovina zbývala, bylo vše v pořádku a hospodářství bylo zajištěno.⁵⁷ Tento svátek připadá na 40. den po Vánocích, tedy na 2. února, a vychází z Lukášova evangelia, kde se pojednává o příběhu v jeruzalémském chrámu. Jeho oficiální název v současné liturgii je Uvedení páně do chrámu, zatímco Hromnice je jen označení lidové. Původně vychází tento svátek ze dvou východisek a lokalit. První se dle, poutnice Egerie, slavil v Jeruzalémě čtyřicátý den po Epifanii a to v podobě slavnostního průvodu a eucharistie. A dále se slavil v Římě, kde připadal tento svátek na 2. února, a to již kolem poloviny 5. století. Probíhala zde oslava také formou světelného průvodu. Žehnání svící, které se při průvodu používaly, se historicky zasazuje už do doby konce tisíciletí do Galie. A právě světelný průvod a žehnání svící přispěly k lidovému označení názvu svátku, tedy Hromnice.⁵⁸

⁵⁷ HORPENIAK, Vladimír. *Advent a Vánoce na Šumavě*. Týdeník Klatovska, 23.12.2015, roč. 25, č. 50, str. 4.

⁵⁸ BERGER, Rupert. *Liturgický slovník*, str. 522.

7 MASOPUST

Masopustní období, trvající v rozmezí tří dnů, lze charakterizovat jako čas veselosti, masopustních průvodů a zábavy. Masopustní období sice není kalendářně pevně určené, řídí se však dvěma nejvýznamnějšími mantinely církevního kalendáře - Vánoce a Velikonocemi. Časově je tedy orientováno především na leden a únor. Počátek masopustu může být zahájen nedříve po ukončení vánočního okruhu, tedy po svátku Tří králů. Ukončení masopustního období je závislé na stanovení termínu Velikonoc, který je církví určován dle lunárního systému a je pohyblivý. Poslední den masopustu se koná nejpozději v úterý před Popeleční středou, se kterou začíná čtyřicetidenní postní doba, trvající do Velikonoc. Masopust, zvaný také ostatky, fašank nebo končiny, znamenal pro naše předky čas zábavy před nadcházejícím postním obdobím, duchovní přípravou na Svatodušní svátky a před nelehkou prací na polích, spojenou s očekáváním sklizně a úrody.⁵⁹ Zprávy o masopustech na našem území pocházejí již ze 13. století. Masopustní reje jsou považovány převážně za lidovou tradici a nejsou vykládány z hlediska liturgie. Už od období středověku se proti této tradici stavěli někteří kritici a upozorňovali na přílišnou rozvernost, která masopust doprovází. Navzdory tomuto faktu patřilo toto období k jednomu z nejoblíbenějších a masopusty se slavily napříč sociální strukturou obyvatel, od venkovanů až po panovníka. Kolem poloviny 18. století se k nim přidaly i taneční zábavy, označované jako reduty. Ještě před zahájením procesu masopustních akcí se konal tzv. „tučný čtvrtek“, kterému mnohdy předcházela zabijačka, a poté se v tento den hojně konzumovalo vepřové maso, knedlík a zelí. Díky zmíněné tradici „tučného čtvrtku“ byla prý na základě dostatečné konzumace jídla zajištěna síla na celý rok. Hlavní část masopustu byla zahájena masopustní nedělí, počínaje vydatným obědem, po kterém se pokračovalo k muzice, která mnohdy trvala až do rána. Zábava pokračovala tancem a průvodem masek dále v pondělí a v úterý. Končila až se zahájením Popeleční středy, kterou začínal čtyřicetidenní půst.⁶⁰

Na Klatovsku se také na mnohých místech dodržovaly masopustní zvyky. Na Strážovsku bylo dle archivních materiálů třídní masopustní veselí zahájeno taneční

⁵⁹ LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *Lidové zvyky: výroční obyčeje z Čech a Moravy*, str. 11-13.

⁶⁰ VONDRUŠKA, Vlastimil. *Církevní rok a lidové obyčeje, aneb, Kalendárium světců a světic, mučedníků a mučednic, pojednávající o víře českého lidu k nim, jakož i o liturgii katolické. 2., dopl. vyd.*, str. 48-49.

zábavou v neděli po poledni, další se pak konala i v pondělí. O masopustním úterý, ale občas také již v pondělí, se konal průvod masek. Maškary se shromáždily na návsi a poté, co zahrála hudba, zde krátce tančily. Dále utvořily maškarní průvod, který zahajovala tradiční Strážovská svatba. **(Příloha č. 1)** Archivní materiály dále pojednávají o tom, že vepředu šel smluvčí s opentlenou holí, za ním ženich a nevěsta, za nimi pak družba s družičkou. Za svatebním průvodem šli ještě vojáci, policisté, kominík a cikáni. Doprovázel je také medvědář spolu s medvědem, který zajišťoval funkci výběřčího. Na krku měl kasičku a bručel: „Daj, daj!“ **(Příloha č. 2)** V dětech budili hrůzu tzv. „paňácové“ neboli šaškové s plácačkami, kteří byli také součástí průvodu. Maškary v průvodu zpívaly, výskaly a vyskakovaly. Masopustní průvody se dle archivních materiálů konaly také například v Chlistově na Klatovsku. Ty byly pořádány v masopustní úterý, kdy průvod, doprovázený dětmi, chodil od chalupy k chalupě. V průvodu byly figury jako ženich s nevěstou, žid, muzikant a medvěd. Zajímavou maskou byla bába. Ta nesla dítě v náručí a na zádech nůši s chlapcem. Byla maskována tak, že chlapec, který domněle v nůši sedí, má na sobě navlečenou bezednou nůši, oblečený je v sukni a maska báby a dítěte v peřince jsou k nůši jen připevněny. Součástí masopustu bývala i koza, tato však postupně zanikla.⁶¹

V období masopustu bylo zvykem mít dostatek jídla a pití. Charakteristické byly v Pošumaví podlouhlé plné šišky a plněné kulaté koblihy. Po ukončení průvodu se lidé veselili v hostinci. Zábavu ukončil až pastýř, to když zatroubil, a rychtář, který symbolickým gestem ruky masopust ukončil. Bylo zahájeno období půstu, ve kterém byly zábavy a veselice zapovězeny.⁶² Tradice masopustních obchůzek je v některých obcích na Klatovsku dodnes zachována, nebo byla v posledních letech znovu obnovena.⁶³

Hlubším smyslem masopustních tradic nebylo jen oživení osobního života, ale byla to možnost splynutí s přírodou, jejíž je člověk součástí a která jej ovlivňuje. Projevy radosti, tance, zpěvu a výskání, které jsou součástí masopustu, nejsou jen společenskou konvencí, ale slouží jako rituální forma k navození požadované skutečnosti přiblížit se přírodě a jejím silám. Vedle dalších symbolických prostředků,

⁶¹ *Masopust*. Rukopisy. Vlastivědné muzeum Dr. Hostaše v Klatovech, p.o. Uloženo v příručce etnografického oddělení.

⁶² VONDRUŠKA, Vlastimil. *Život staré Šumavy*, str. 228-229.

⁶³ *Masopust*. Dotazníková šetření. Vlastivědné muzeum Dr. Hostaše v Klatovech, p.o. Uloženo v příručce etnografického oddělení.

kteře jsou součástí masopustních magických praktik, lze za významnou součást považovat masky. Právě jejich prostřednictvím se chce člověk více sblížit s přírodou a tak ovlivnit její působení. V masce medvěda lze nalézt obrazně jeho sílu, úrodu obilí ovlivní stébla na masce, stejně tak maska s peřím, hrachovinou, či paroží, symbolizují přírodu.⁶⁴ Masopustní masky mají svou historii a význam. Mezi nejstarší z masek patří medvěd. Vede jej většinou medvěďák a při obchůzkách s ním ženy a dívky tančí, pokud prý při tanci s medvědem vyskočí, pak vyroste vysoký len a konopí. Kousek hrachoviny z jeho kožichu slouží dle pověry pro drůbež, aby seděla na vejcích. Součástí většiny masopustů bývá maska Žida, který většinou nabízí ke koupi různé zboží, v dřívějších dobách píchal děvčata dřevěnými nůžkami a způsoboval zmatek. Asi v 19. století vznikla maska cikánky, která například věští z karet, hádá z rukou nebo se pokouší ukrást drůbež. Na Klatovsku bývala hlavním bodem masopustního průvodu parodie svatby, která se odehrávala s proslovem i oddávajícím knězem. Nevěstu představoval muž a ženicha drobná žena. I v současnosti jsou tyto masky frekventované. Oblíbené jsou také masky různých profesí, které jsou lidem známé z běžného života.⁶⁵

⁶⁴ LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *Lidové zvyky: výroční obyčeje z Čech a Moravy*, str. 16-17.

⁶⁵ VONDRUŠKOVÁ, Alena. *Český lidový a církevní rok*, str. 82-90.

8 VELIKONOČNÍ OKRUH

Kristovo velikonoční tajemství pokládá Adolf Adam ve své knize „Liturgický rok“ za srdce celého liturgického roku. Říká, že liturgický rok vznikl a vychází z tohoto centra, srdce a podstaty, kterou je Kristovo umučení a zmrtvýchvstání. V kontextu s II. vatikánským koncilem se velikonoční tajemství označuje „mysterium paschale“, což souvisí s židovským svátkem Paschy. Pascha vychází z hebrejského pesach a značí přejítí, projítí. Právě v období tohoto židovského svátku byl Ježíš ukřižován. Význam „mysterium paschale“ lze v českém jazyce vyložit jako „velikonoční spasitelný čin“, k němuž náleží kompletní triduum, tedy ukřižování, pohřbení a vzkříšení.⁶⁶ „Velikonoční tajemství je pramenem, který liturgickým rokem proudí, stěžejním bodem, kolem něhož se točí. I svátky a památky svatých jsou koneckonců velepísni na Paschu Páně.“⁶⁷ Počátky vzniku velikonočního okruhu lze datovat do období 3. století. Dělí se na dvě období, a to na „velikonoční kající dobu“, orientovanou především na křest a pokání, a na samotnou dobu velikonoční. Velikonoční kající doba, známá také jako doba postní, trvá čtyřicet dní. Protože její začátek připadá na Popeleční středu před první postní nedělí, je fakticky tato doba o čtyři dny delší. Postní doba končí slavností večere Páně. V období šesti postních nedělí se nesmí slavit svátky, věřící by se měli plně koncentrovat na přicházející Velikonoce.⁶⁸

Velikonoční okruh patří k nevýznamnějšímu období liturgického roku a většina zvyků tohoto období je pojata právě ve významu křesťanském. Velikonoční čas je ale spojen také s příchodem jara, tedy s probouzením přírody a pro naše předky se jednalo také o očekávaný počátek zemědělských prací, proto i do tohoto období patřily některé prastaré předkřesťanské zvyky přírodní magie, které se prolínají s tímto důležitým křesťanským svátkem. Příkladem toho je Velký pátek, který je spojený s přísným půstem a svatou zpovědí, ale k tomuto dni lze přisoudit právě i předkřesťanské zvyky, vázané k síle země, vody a ohně. Nejvíce zvyků velikonočního okruhu se vztahuje k páté a šesté postní neděli a pašijovému týdnu.⁶⁹

⁶⁶ ADAM, Adolf. *Liturgický rok: historický vývoj a současná praxe*, str. 31-32.

⁶⁷ Tamtéž, str. 34.

⁶⁸ RICHTER, Klemens. *Liturgie a život: co bychom měli vědět o mši, o církevním roku a smyslu liturgie*, str. 150-151.

⁶⁹ LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *Lidové zvyky: výroční obyčeje z Čech a Moravy*, str. 45-46.

8.1 Popeleční středa

Postní období začíná Popeleční středou, dnem, který předchází první postní neděli. V tento den přicházejí věřící do kostela, kde proběhne obřad popelce, tj. křížek z popela palmových ratolestí nebo kočiček, udílený knězem na čelo. Při obřadu pronáší kněz směrem ke kajícímu slova připomínající vyhnání z ráje znějící „pamatuj, že prach jsi a v prach se navrátíš“.⁷⁰ Z archivních materiálů klatovského muzea je zaznamenán zvyk konaný na Popeleční středu. Bylo to tzv. hledání masopustu, kdy se chodilo s rozsvícenou lampou po hospodách s dotazem, zda někdo neviděl masopust. Tento zvyk zde zanikl zřejmě v období I. světové války.⁷¹

8.2 Pátá neděle postní (Judica)

Pátá postní neděle, čtrnáct dní před Velikonoci, znamenala již pro věřící v období středověku v rámci postního cyklu tzv. dobu umučení Krista. Byla nazývána jako neděle Utrpení páně nebo také neděle Smrtelná. V mešních textech byl kladen důraz na Kristovo utrpení, v kostelích se zahalovaly kříže, které takto zůstaly až do velkopáteční liturgie. Po konání II. vatikánského koncilu v letech 1962-1965 se v souvislosti s tímto obdobím prosazuje spíše názor „naplnění velikonočního tajemství účastí na eucharistii“. Pátá postní neděle patří také k významnému úseku postního období v kontextu s lidovými tradicemi, protože právě v tento den se udržovalo mnoho zvyků. Zaznamenány jsou prastaré zvyky, které se váží ještě k předkřesťanskému období. Symbolizují vynášení zimy v podobě Smrtky a vítězství jara. Zvyk s tímto motivem byl u nás velice silně zakořeněný a vykonával se v různých podobách.⁷²

Na Klatovsku se dle materiálů udržoval ještě v první polovině 20. století místně. Jeho podoby byly analogické, jen s nepatrnými nuancemi. Právě na Chudenicku je uvedena v materiálech muzea v Klatovech pochůzka na Smrtnou neděli. Děvče s družkou nesly smrt v podobě malého dítěte ve slámě, ovinutého povijanem s opentlenou čepičkou. Takto chodily po chalupách a odříkávaly: „Smrt plave po vodě, nové léto k nám jede. S černými vejci a žlutými mazanci. Jaký je to mazanec, bez koření, bez vajec. Fiala, růže, kvěsti nemůže, až jí Pán Bůh z nebe pomůže. Svatý Petr

⁷⁰ BERGER, Rupert. *Liturgický slovník*, str. 374.

⁷¹ *Půst*. Rukopisy. Vlastivědné muzeum Dr. Hostaše v Klatovech, p.o. Uloženo v příručce etnografického oddělení.

⁷² VAVŘINOVÁ, Valburga. *Malá encyklopedie Velikonoc*, str. 56-57.

oře na zelené hoře. Markyta mu pohání, utekla mu od koní. Běžel za ní do vrátek, roztrhl jí kabátek. Co ty mně ho trháš, když jsi mně ho nešil. Šila mně ho švadlenka, co vykouká z okénka. Svatý Petr hřímá, nese flaši vína, až tu flaši vypije, tak tu flaši rozbije.“ Tyto občůzky byly spojené i s koledou, většinou se dávala vejce či jiné potraviny. Zvyk vhození smrtky do vody, nebo její spálení v poskytnutých materiálech z Klatovského regionu není zdokumentován, pouze u materiálu z obce Chlistov je zmíněno, že tyto rituály zde nejsou v paměti.⁷³ Právě sláma, která se k různým typům figurín nazývaných smrt, smrtka či morena přidávala, symbolizovala smrt. Stébla jsou bez života a barvy a lze v nich spatřovat onu skrytou symboliku.⁷⁴

8.3 Šestá neděle postní (Palmarum)

Šestá neděle postní, nazývaná jako Květná neděle, je svým liturgickým významem spojena s památkou Kristova vjezdu do Jeruzaléma před jeho utrpením. Slavnostní průvod, počínající na Olivové hoře, se dle poutnice Etherie konal již kolem roku 400 a vykonávali jej jeruzalémští křesťané. V rukou drželi olivové a palmové ratolesti. Právě žehnání palmových ratolestí je nedílnou součástí Květné neděle. Věřící se v tento den setkávají, mnohdy i mimo kostel, kde se po žehnací modlitbě čte z evangelia a oslavuje tak Kristův vjezd do Jeruzaléma.⁷⁵ Palmové ratolesti mají své kořeny již v antice, kde byly považovány za symbol vítězství. V době Kristově byl stejně tak velebený vítěz. V Jeruzalémě byl jimi oslavován Ježíš při svém příjezdu. Ústředním motivem Květné neděle je tedy právě palma, ratolest slávy. Objevuje se krajově v různých modifikacích, ovšem její podstata zůstává neměnná.⁷⁶

Z archivních materiálů lze zaznamenat, že zvyky týkající se Květné neděle byly ještě na počátku 20. století na Klatovsku rozšířené. V Chlistově u Klatov se na výrobu ratolestí chystali chlapi už několik neděl předem. K její výrobě se používaly velice dlouhé pruty a, jak je zde zaznamenáno, ty nejvyšší přesahovaly i kazatelnu. Ratolest museli mít i ti nejmenší chlapi a vzájemně se předháněli, kdo bude mít ratolest delší. Byla utvořená například z prutů jívových, lískových, střemchových či jasanových a to velice štíhlých. Na vrchu prutů se již zelenaly malé lístky, ratolest dále doplňovaly

⁷³ *Smrtná neděle*. Rukopisy. Vlastivědné muzeum Dr. Hostaše v Klatovech, p.o. Uloženo v příručce etnografického oddělení.

⁷⁴ LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *Lidové zvyky: výroční obyčeje z Čech a Moravy*, str. 51.

⁷⁵ BERGER, Rupert. *Liturgický slovník*, str. 235.

⁷⁶ LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *Lidové zvyky: výroční obyčeje z Čech a Moravy*, str. 64-65.

větvičky s uschlými dubovými listy a doplněna byla ještě barevnými pentlemi nebo fábory. Nezbytností u ratolesti v Chlistově byl povijan, do něhož byla zavinuta. Posvěcená ratolest se poté doma rozvázala a umístila například za obrazy, dále se z ní dělaly křížky na pole do obilí nebo se také dávala za trám na půdě jako ochrana před bouřkou. V Ježovech u Klatov roznášeli svěcené ratolesti chlapci svým známým, za což dostávali například vajíčka. I zde se posvěcené ratolesti přisuzovaly magické účinky a navíc zde hoši polykali kočičky, aby je nebolelo v krku.⁷⁷

8.4 Velikonoční triduum

Velikonoční svátky se dříve nerozdělovaly do více oslavných dní, původně je církve slavila obsahově totožně jako nyní, ale v časovém úseku jednoho dne. K rozdělení do třídenního období došlo ve 4. století a jako východisko pro tuto změnu byl určující dějinný výklad a další aspekty. Komplexní liturgická oslava velikonočního tridua, tedy ukřižování, pohřbení a zmrtvýchvstání Ježíše Krista, začíná večerní mší, připomínající Večeři Páně na Zelený čtvrtek a končí nešporami v neděli Zmrtvýchvstání Páně. Zelený čtvrtek je v liturgickém pojetí vnímán jako památka poslední večeře Ježíše Krista. Důležitým momentem je stanovení eucharistie, což se vztahuje právě k večeři Páně a k souvisejícímu obřadu očisty nohou.⁷⁸ K Zelenému čtvrtku patří mnohé lidové tradice, vztahující se k liturgii tohoto dne. Jednou z okolností, patřící právě k počátku velikonočního tridua, je umlknutí kostelních zvonů. Ty zazní ještě při večerní mši na Zelený čtvrtek a poté „odlétají do Říma“, což znamená, že na dobu do Bílé soboty zcela utichnou. A právě k tomuto jevu se vztahují například velikonoční obchůzky s různými klapáčkami či řehtačkami. Hlasitý zvuk, který jimi koledníci vydávali, symbolizoval náhradu za ztichlé zvony. Známým zvykem bylo také honění Jidáše, kterého většinou představoval jeden z chlapců a ostatní jej doháněli s řehtačkami v ruce. Hospodyně v tento den v brzkých ranních hodinách zametaly dům, prý aby v domě nebyly blechy. Hospodář pomocí svěcené vody, kterou kropil večer chalupu, zajišťoval ochranu stavení před čarodějnicemi.⁷⁹ I v tento ten se tedy prolínají některé magické rituály s liturgií. Jedním ze zajímavých zvyků na Klatovsku, které se vztahovaly k Zelenému čtvrtku,

⁷⁷ *Květná neděle*. Rukopisy. Vlastivědné muzeum Dr. Hostaše v Klatovech, p.o. Uloženo v příručce etnografického oddělení.

⁷⁸ ADAM, Adolf. *Liturgický rok: historický vývoj a současná praxe*, str. 67-69.

⁷⁹ VONDRUŠKA, Vlastimil. *Církevní rok a lidové obyčeje, aneb, Kalendárium světců a světic, mučedníků a mučednic, pojednávající o víře českého lidu k nim, jakož i o liturgii katolické. 2., dopl. vyd.*, str. 55-56.

byla ranní modlitba. Již časně ráno o Zeleném čtvrtku, ještě před východem slunce, chodili lidé na zahradu do orosené trávy, kde se modlili. Tento zvyk symbolizoval Ježíšovu modlitbu v Getsemane. Také zde se v tento den chodilo klapat a v materiálech muzea v Klatovech je uvedena zajímavá zmínka, že tomuto klapání dozorovali dva ministranti. V současnosti je tento den také počátkem pro klapání a rachtání, které se koná v pravidelných obchůzkách až do Bílé soboty a většinou se k němu scházejí chlapci i děvčata ze vsi.⁸⁰

Velký pátek, den ukřižování Krista, je v církvi vnímán jako den smutku, postu a duchovní kontempace. Liturgie Velkého pátku odpovídá také smutečnímu rázu, a proto zní v kostelích pouze bohoslužba obsahující modlitby a hlasy pašijí. Obvyklá mše se o Velkém pátku nekoná. Utichlou atmosféru přerušují jen pravidelné obchůzky dětí a zvuk klapaček či řehtaček. I o Velkém pátku se kloubí zvyky liturgického charakteru, který byl spojen s Kristovou smrtí spolu s lidovou formou. Vztahují se k němu rituály spojené s tajemnem, které naši předkové spojovali se silou živlů. Věřili, že se otevírá země a hroby, v duševní a fyzickou očistu, kterou jim poskytne voda, nebo také, že v tento den zhasíná oheň, který se musí opět vykřesat.⁸¹ Dle muzejních materiálů se o Velkém pátku udržoval kdysi zvyk, který měl podpořit a ochránit úrodu. Toho dne se z každého stavení přinesly křížky z posvěcených ratolestí, které se umístily na zaseté pole. Doprostřed pole se zandal prut a kolem něj, nebo do rohu pole se zastrčily tři křížky z kočiček. Vše bylo doprovázeno modlitbou.⁸²

Bílá sobota, den kdy Kristus spočinul v hrobě, byla posledním postním dnem. V noci o Bílé sobotě se konají liturgické obřady v podobě slavnosti velikonoční svíce, bohoslužby slova, bohoslužby křestní a eucharistické. Po vykonání těchto bohoslužeb se smutek mění v radost, opět se rozezní zvony. Jeden ze symbolů Bílé soboty - velikonoční svíce, nazývaná paškál, je vyjádřením vzkříšení Ježíše Krista a zapaluje se u požehnaného ohně. S velikonoční svící, coby „Světlem Kristovým“, se vykonává průvod právě s onou symbolikou Krista, světla života.⁸³ V materiálech muzea v Klatovech jsou zaznamenány zajímavé zvyky, týkající se Bílé soboty. Ráno o Bílé

⁸⁰ *Zelený čtvrtek*. Rukopisy. Vlastivědné muzeum Dr. Hostaše v Klatovech, p.o. Uloženo v příručce etnografického oddělení.

⁸¹ LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *Lidové zvyky: výroční obyčeje z Čech a Moravy*, str. 76-78.

⁸² *Velký pátek*. Rukopisy. Vlastivědné muzeum Dr. Hostaše v Klatovech, p.o. Uloženo v příručce etnografického oddělení.

⁸³ ADAM, Adolf. *Liturgický rok: historický vývoj a současná praxe*, str. 80-83.

sobotě se postavila hranička dříví, kde kněz vykřesal oheň, ten pak posvětil a spálil v něm zbytky svatých olejů z předešlého roku. Kolem stáli věřící se džbány s vodou, do kterých nasbírali uhlíky. Vodou z těchto džbánů se poté kropila pšenice, aby nebyla snětivá. V tento den se také na Klatovsku chodívali chlapi mýt do potoka, kde se brodily ovce. Dále zde poté, co znovu zazněly zvony, lidé trásli ovocnými stromy, aby lépe rodily.⁸⁴ Následující Boží hod velikonoční byl návratem z postního období. Světily se pokrmy patřící k velikonočnímu období jako beránek, mazanec či vejce. Na Šumavě se k svččenému beránku vztahovala pověra, že myšlenka na jeho konzumaci o Božím hodu následně přispěje k nalezení cesty zbloudilému.⁸⁵ Velikonoční pondělí, které následuje po velikonočním triduu, se už neváže k liturgii. Jedná se o slavnost jara, k němuž patří projevy veselosti a života. Souvisejí s ním obchůzky koledníků s pomlázkami. Pomlázka, upletená ze zelených prutů, prý dodává „pomlazení“, z čehož plyne její název. Zelený prut, který načerpal svou energii z živlů slunce, vody a země, je v lidové tradici nositelem síly. Pomlázka upletená z prutů tak patří k Velikonočnímu pondělí a s ním spojenou koledou, za kterou jsou koledníci odměňováni většinou malovanými vejci. I vejce značí nový život, je symbolem plodnosti, života a souvisí tak s příchodem jarního období.⁸⁶

Na Klatovsku jsou obchůzky rozšířeným zvykem i v současnosti. V minulosti se zde konaly místně, v materiálech z klatovského muzea jsou zaznamenány na počátku 20. století například v Ježovech na Klatovsku. S ozdobenou pomlázkou zde chodili malí chlapi a zpívali: „Pomlázku, pomlázku, dejte červený vejce, nedáte-li červený, dejte bílý, slepička Vám snese jiný.“⁸⁷ Podoba a tradice velikonoční pomlázky tedy přetrvala v téměř v nezměněné formě do současnosti.⁸⁸

⁸⁴ *Bílá sobota*. Rukopisy. Vlastivědné muzeum Dr. Hostaše v Klatovech, p.o. Uloženo v příručce etnografického oddělení.

⁸⁵ VONDRUŠKA, Vlastimil. *Církevní rok a lidové obyčeje, aneb, Kalendárium světců a světic, mučedníků a mučednic, pojednávající o víře českého lidu k nim, jakož i o liturgii katolické. 2., dopl. vyd.*, str. 57.

⁸⁶ LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *Lidové zvyky: výroční obyčeje z Čech a Moravy*, str. 97-99.

⁸⁷ *Velikonoční pondělí*. Rukopisy. Vlastivědné muzeum Dr. Hostaše v Klatovech, p.o. Uloženo v příručce etnografického oddělení.

⁸⁸ *Velikonoční pondělí*. Dotazníková šetření. Vlastivědné muzeum Dr. Hostaše v Klatovech, p.o. Uloženo v příručce etnografického oddělení.

9 SVATODUŠNÍ SVÁTKY

Svatodušní svátky, s jejich ústředním bodem Božím hodem svatodušním, označovaným také jako svátek Seslání Ducha svatého a následně se Svatodušním ponděním, patřily k období s početnými lidovými tradicemi. Jejich název v lidovém pojetí je známý především pod pojmem letnice. Termín oslavy Svatodušních svátků se konal 50 dní po Velikonocích a lze upřesnit, že tyto dva významné svátky dělilo šest nedělí. Jedna z počátečních zmínek oslavy Seslání Ducha svatého pochází z 3. století, ve 4. století se pak tento svátek rozšiřuje o Svatodušní pondělí. Jejich význam pro západní církve spočívá i v liturgických úkonech v podobě svěcení křestní vody a udílení křtu. Do té doby byly tyto úkony možné pouze o Velikonočních svátcích. Boží hod svatodušní byl již od období středověku spojován nejen s církevní oslavou, která byla mimo jiné vyjádřena i krásnou květinovou výzdobou oltářů, ale i s veselými lidovými oslavami. Den před Božím hodem svatodušním bylo zvykem uklidit domácnost a vyzdobit ji květinami. I k tomuto dni se vztahovaly některé pověry, například nutnost ochrany před čarodějnicemi, která se zabezpečovala práskáním bičů. V tento den se také při obchůzkách kontrolovalo pozemkové vlastnictví a řešily se sousedské spory. Oproti Božímu hodu svatodušnímu, významnému především z hlediska církevních oslav, bylo Svatodušní pondělí oslavou s četnými lidovými tradicemi.⁸⁹

K rozšířeným zvykům období letnic, vyskytujících se ve velké míře na území Klatovska, patřily chlapecké zábavy, které souvisely s pasením dobytka a byly známé pod mnohými názvy. Označovaly se jako letničky, dření žáby, kozy, jízda králů, či král a královna. Jednalo se o průvod, který měl určitá pravidla, a ta byla regionálně mírně odlišná. Obecně byl tento zvyk spojen s přeřikáváním rozličných veršů, s pestrostí masek a také s odměnou, kterou obchůzkaři většinou za svůj výkon obdrželi. I na území Klatovska se letnicové slavnosti místně lišily jak v názvech, tak i ve formě provedení. Doloženo je zde již zmíněné „práskání bičí“. Konalo se v předvečer Božího hodu svatodušního. Prováděli jej zde hromadně chlapci ve večerních hodinách a mnohdy trvalo až dlouho do noci. V materiálech je uvedeno, že práskali do taktu. I na Klatovsku měl tento zvyk pověrečný účel ochrany před čarodějnicemi. Například v Chlistově na Klatovsku se o Svatodušním pondělí konala tzv. „jízda králů“. Zde byli pastevcí už

⁸⁹ VONDRUŠKA, Vlastimil. *Církevní rok a lidové obyčejy, aneb, Kalendárium světců a světic, mučedníků a mučednic, pojednávající o víře českého lidu k nim, jakož i o liturgii katolické. 2., dopl. vyd.*, str. 64.

v brzkých ranních hodinách polévání vodou, prý aby na pastvě nezaspali. Také bylo zvykem, že ten, který na první pastvu vyžene ze všech nejdéle, stane se o letnicích „letničkou“, což byl určitý způsob trestu za opozdilost. V materiálech muzea v Klatovech jsou uvedeny další názvy této funkce související s tradicí letnic. Kromě „letničky“ se zde vybíral také „žába“ a uvádí se i pozice na dalších vyšších místech, kterými byl žabař, kůň, kočí, hokynář, buřič a první, který vyhnal na pastvu, se pak označoval „králem“. Poté, co byla dána funkce „letničky“, vyzdobil se vůz košatinou, chvojím, březovými větvemi a fábory. „Letnička“ byl uschován ve vozu, k oji vozu se připojili dva hoši, kteří nahrazovali koně, a poté byl celý průvod zahájen hochem, který nesl dlouhý jeřábový prut s napíchnutou žábou. Chodili po chalupách, kde přeríkávali: „Nesu žabu na jeřábu, aby nepřišla do zelí, ani do hrachu. Přijde-li tam, přijde, o hlavu přijde. Katy, Katy, co děláte, že tu naši kobylinku nenecháte? Kobylinka v blátě leží, Katy na ni s bičem běží. Honili jsme krále, po vysoké skále, nemohli jsme ho dostati, museli jsme ho železnými sochory vytesati. Je-li pravda, pane králi?“ Na to sbor odpoví hlučně: „Je.“ Poté se pokračuje: „Paní mámo zlatá, dejte nám nějaké troníky pro naše koníky, dejte nám nějaké krejcary pro naše švejcare, dejte nám nějaké pětníky pro naše setníky, dejte nám nějaké šestáky pro naše cestáky, dejte nám nějaké koruny pro naše Veruny, dejte nám nějaké zlatky pro naše matky, dejte nám kousek sýra pro našeho výra, dejte nám kousek tvarohu, abychom snáze vyjeli nahoru.“ Po tomto všeobecném říkadlu měli obchůzkáři připravený ještě další verš, který se vztahoval ke konkrétně navštívené domácnosti. Ten obsahoval mnohdy i velice vtípné invence. Letnicová slavnost s průvodem byla ukončena úkonem převržení vozu s letničkou do potoka.⁹⁰ Ve Strážově byly v souvislosti s tímto zvykem zaznamenány obdobné pochůzky. Průvod se skládal z masek v podobě dědka, báby, kočího a několika koz. Jedna z koz seděla v káře a ostatní ji táhli. Chlapci v maskách kozy měli na hlavách slaměné čepice, přes ramena měli zavěšené zvonce. Dále zde byla maska kočího s bičem a fajfkou. Hlavní slovo při verších měla bába s dědkem.⁹¹ (**Příloha č. 3**)

⁹⁰ *Letnice*. Rukopisy. Vlastivědné muzeum Dr. Hostaše v Klatovech, p.o. Uloženo v příručce etnografického oddělení.

⁹¹ ROUSEK JOSEF. *Lidové zvyky a obyčeje na Strážovsku (z vyprávění Antonína Jiríka)*. In: *Vzpomínky Strážováků*, str. 3-4.

Letnicová slavnost byla na Klatovsku velice rozšířeným zvykem ještě na počátku 20. století. Postupně zde ale letnicové zvyklosti upadaly a nyní jde už o tradici zaniklou s malou povědomostí.⁹²

⁹² *Letnice*. Rukopisy. Vlastivědné muzeum Dr. Hostaše v Klatovech, p.o. Uloženo v příručce etnografického oddělení.

10 VLIV JEZUITŮ NA KULTURNÍ ŽIVOT V KLATOVECH

Při pohledu na historii Klatov lze zaznamenat jednu z významných epoch spojenou s příchodem jezuitského řádu. V době, kdy Tovaryšstvo Ježíšovo v Klatovech působilo, vzkvétalo město po stránce architektonické a hospodářské. Dále se také významně zasloužilo o vzestup vzdělání, kulturního a společenského života ve městě i okolí. V souvislosti s tématem bakalářské práce chci alespoň okrajově poukázat, jak zde působil vliv jezuitského řádu v oblasti kultury, která byla úzce spjata s jejich liturgií.

Počátky Tovaryšstva Ježíšova v Čechách jsou datovány do roku 1556, kdy bylo do Českého království delegováno jejich zakladatelem Ignácem z Loyoly dvanáct řádových stoupců z Říma. Ti zde měli za úkol pozvednout úroveň katolicismu, který zde v té době zaznamenával úpadek. Jezuité se usadili v dominikánském klášteře u sv. Klimenta v Praze, který patří mezi nejstarší řádové sídlo v Čechách.⁹³ Vzestup jejich působení v Čechách nastal po potlačení českého stavovského povstání, kdy se mohl jezuitský řád rozvíjet a za pomoci získaných darů, hlavně ze šlechtických vrstev, rozšiřovat počet řeholních domů. K dalšímu posílení vlivu Tovaryšstva Ježíšova došlo v roce 1622. Jezuité v tomto roce převzali do své působnosti Karlovu univerzitu a na základě inovací výrazně zvýšili její úroveň.⁹⁴

V Klatovech počalo působení Tovaryšstva Ježíšova dnem 12. března 1636 a trvalo zde po dobu 137 let. V čele řádu v Klatovech stál jezuita P. Albrecht Chanovský pocházející z Dlouhé Vsi. Kromě misijní činnosti, kterou vykonával v Klatovech i širokém okolí, se zasloužil o zřízení prvotní řádové instituce v Klatovech.⁹⁵ První dva domy zvané Korálkovský a Skřivánkovský, nacházející se na náměstí v Klatovech, daroval Tovaryšstvu Ježíšovu císařský důstojník Martin de Huerta. O tento dar se zasloužil právě misionář Chanovský, když spolu s Martinem de Huertou vykonával poutní cestu ke Sv. Krvi a právě zde získal příslib k věnování domů jezuitskému řádu, k jehož uskutečnění došlo v roce 1635. Od roku 1636 v Klatovech vzniká řádový dům, šest let poté v roce 1642 byla tzv. řádová rezidence povýšena na

⁹³ ČORNEJOVÁ, Ivana. *Tovaryšstvo Ježíšovo: Jezuité v Čechách*, str. 29.

⁹⁴ SÝKOROVÁ, Lenka a kol. *Klatovy*, str. 238.

⁹⁵ HEROLD, Miroslav. *Klatovský kostel Neposkvrněného početí Panny Marie a sv. Ignáce z Loyly. Příběh jedné stavby Tovaryšstva Ježíšova (1565-1773)*. In: *Barokní jezuitské Klatovy*. Sborník textů ze symposia v Klatovech, str. 111.

kolej. V období úřadu jezuitského matematika a astronoma Theodora Moretuse, který byl rektorem zdejší koleje v letech 1653-1656, se započala významná stavba kostela Neposkvrněného početí Panny Marie a sv. Ignáce, jejímž stavitelem byl Jan Dominik Orsi. Zaslouhou dalších dárců rozšířil řád své působení o další domy ve městě a v roce 1638 získal také statky ve Crčovci a Štěpánovicích. V roce 1675 již sloužil nově vybudovaný kostel k první liturgii. Roku 1689 ovšem došlo v Klatovech k ničivému požáru, který zasáhl i jezuitskou kolej. Nové křídlo kolejní budovy se pak dokončilo v letech 1701-1703 a několik let poté, v roce 1717 na svátek sv. Ignáce, se kompletně dokončil a otevřel chrám Nanebevzetí Panny Marie a sv. Ignáce. Vrcholem architektonického vývoje spojeného s pobytem jezuitů v Klatovech byla, tři roky poté, stavba nové budovy gymnázia.⁹⁶

Hlavním posláním Tovaryšstva Ježíšova, bylo posilování a šíření katolické víry, které se promítalo v činnostech jezuitského řádu. Ty vycházely především z pastorační, katechetické a liturgické práce, misijní činnosti a poskytování pedagogických služeb.⁹⁷ K dalším aktivitám, které se běžně vztahovaly k provozu jezuitského řádu, a nejednalo se pouze o marginální činnosti, bylo pořádání početných slavností. Tyto řádové festivity vycházely především z jednotlivých úseků liturgického roku a konaly se tak pravidelných intervalech. Jezuitské oslavy se vztahovaly například k oslavě Velikonoc, Božího těla, Vánoc i mariánským svátkům. Projevovala se zde kreativita ve výzdobě chrámů i okolí, spojené byly i s konáním průvodů a procesí. Velký význam měly také oslavy světců, zasvěcených jezuitskému řádu. Jednalo se o svátek sv. Ignáce, sv. Františka Xaverského či svátek sv. Václava. Mimořádných dní vztahujících se k okruhu jezuitských oslav byl značný počet, k jejich výraznému omezení došlo s příchodem josefínských reforem.⁹⁸

V roce 1729 se v Klatovech konal významný slavnostní průvod pořádaný jezuitským řádem. Jednalo se přenesení ostatků svatého Oenesina. Slavnostní charakter této události pozvedly slavobrány ze dřeva a plátna v uměleckém provedení.⁹⁹ Sv. Onesin se v Klatovech po přesunu ostatků těšil velké úctě a byl dokonce navrhován za patrona města, k čemuž ale nakonec nedošlo. Pro klatovské jezuity byl sv. Onesin

⁹⁶ SÝKOROVÁ, Lenka a kol. *Klatovy*, str. 240-241.

⁹⁷ ČORNEJOVÁ, Ivana. *Tovaryšstvo Ježíšovo: Jezuité v Čechách*, str. 43.

⁹⁸ Tamtéž, str. 175.

⁹⁹ WEINMANN, Jiří. *Zajímavosti z historie Klatov od založení města až do konce roku 1939*, str. 116.

„Patronus Urbis“ a o tom, jak se údajně přičinil v mnohých dobrodinech, pojednává kniha vydaná zdejšími jezuitami v roce 1731. Na jeho počest se v Klatovech konaly každoroční slavnosti, připadající na čtvrtou nebo pátou neděli po Sv. Duchu. Také se zde vykonával zvyk pít vína, původně nalitého v lampě sv. Oenesina.¹⁰⁰

Dalšími vlivnými jezuitskými asociacemi, které také ovlivňovaly společenské dění ve městě, byly jezuitské mariánské družiny. Jedna z nich, latinská kongregace Neposkvrněného početí Panny Marie, vzniká v roce 1639 a druhá, česká mariánská družina nanebevzetí Panny Marie, se datuje do roku 1659. Doloženy jsou například flagelantské průvody latinské mariánské družiny, konané v postním období roku 1651 v rozmezí šesti dní a dále na Velký pátek. Další ze zdokumentovaných procesí, které se konalo půl století poté, pořádané taktéž latinskou družinou o Velkém pátku, je popisováno jako scénérie ukázek z Kristova ukřižování a je spojováno také s hudebním doprovodem. Mariánské družiny pořádaly v průběhu roku mnoho dalších slavností, které většinou souvisely s mariánskými svátky a těšily se hojně účasti obyvatel. Výjimečnou slavností, uspořádanou v roce 1640 latinskou družinou, byla oslava jezuitského milénia.¹⁰¹ Významným prostředkem při konání liturgických obřadů a slavností byl hudební doprovod. Jezuitská klatovská kolej spolu se zdejším gymnáziem představovaly v hudebně liturgickém provozu důležité prvky. Zdejší seminaristé byli považováni za hudebníky s velkými kvalitami, o čemž svědčí nejen jejich činnost v místní liturgii, ale i působení v okolí Klatov, kam byli zváni zdejší šlechtou.¹⁰² Jezuité se v Klatovech zabývali dále také dramatickou činností. Jedna z prvních her byla uvedena na klatovském náměstí, nesla název „O sloupu oblakovém, druhdy židům a nyní svátosti svítícím vojsku rakouskému po cestě do země svaté“.¹⁰³

¹⁰⁰ HEROLD, Miroslav. *Klatovský kostel Neposkvrněného početí Panny Marie a sv. Ignáce z Loyly. Příběh jedné stavby Tovaryšstva Ježíšova (1565-1773)*. In: Barokní jezuitské Klatovy. Sborník textů ze symposia v Klatovech, str. 140.

¹⁰¹ MIKULEC, Jiří. „*Radujte se, ó Čechové, mariánští sodálové.*“ *Jezuitská bratrstva v Klatovech v 17. a 18. století*. In: Barokní jezuitské Klatovy. Sborník textů ze symposia v Klatovech, str. 76-79.

¹⁰² ASCHENBRENNER, Vít. *Hudební složka odpoledních pobožností v jezuitském kostele v Klatovech v 18. století*. In: Barokní jezuitské Klatovy. Sborník textů ze symposia v Klatovech, str. 43-43.

¹⁰³ WEINMANN, Jiří. *Zajímavosti z historie Klatov od založení města až do konce roku 1939*, str. 116.

11 ZÁVĚR

Hlavním cílem této bakalářské práce bylo představit a detailně popsat lidové zvyky a tradice v klatovském regionu. Analyzovat, které z tradic a zvyků na Klatovsku historickým vývojem vymizely a které se naopak podařilo ve zkoumané oblasti, byť s různými obměnami, zachovat dodnes. Vycházela jsem přitom z dostupné odborné literatury a zejména z dochovaných archiválií uložených ve Vlastivědném muzeu Dr. Hostaše v Klatovech. Jednalo se o dobové rukopisy, příručky a místní dotazníková šetření.

Nejdůležitějším prvkem, který je společný všem svátkům, je důraz na společenství lidí. Právě společenství lidí je nedílnou součástí existence slavení všech svátků, udržování tradic i zvyků a jejich předávání dalším generacím. Je jedno, jestli se lidé scházejí v rodinném kruhu či kostelích u příležitosti svátečních bohoslužeb, nebo na slavnostech pořádaných v jejich městech a vesnicích. Společenský význam dodržování zvyků a tradic tak hraje tu nejzásadnější roli.

Podstatným aspektem bakalářské práce je poukázání na úzké prolínání církevní liturgie, liturgických slavností se zvyky a tradicemi lidí v daném regionu. Církev byla často organizátorem slavností, čímž docházelo k vzájemnému ovlivňování, proměně, rozvíjení a obohacování jednotlivých tradic a zvyklostí. Při zkoumání proto bylo nezbytné vycházet z církevního kalendáře a mít na zřeteli nejen historický vývoj Klatovska, ale i historický vývoj křesťanského života, neboť právě křesťanství ovlivnilo zásadním způsobem životy našich předků. Křesťané slavili a připomínali si Kristovo dílo spásy ve stanovených dnech v průběhu celého roku.

Dle časové posloupnosti liturgického roku se práce nejprve zabývala adventním obdobím. Zde se ukázalo, že naši předkové vnímali tento čas více v duchovní rovině a pospolitosti, než je tomu v současnosti. Dále vyplynulo, že mezi zaniklé zvyklosti adventního období na Klatovsku patří pořádání společných vodraček či přástek. Dalšími ze zvyků, které se již téměř vytratily z povědomí obyvatel, jsou dříve udržované barborské a svatolucijské obchůzky. Zachována zde v tomto období zůstala tradice pořádání rorátních mší. Jedna ze zvyklostí v minulosti na Klatovsku téměř zaniklá a postupně znovu obnovená je obchůzka sv. Mikuláše. Zde se dále projevila skutečnost, že tento zvyk je v současnosti velice rozšířeným.

Ve vánočním okruhu byla na Klatovsku zaznamenána především modifikace tradičních vánočních pokrmů a dále úbytek mnohých tradic, významově spojených především s hojností úrody či magickým významem. Ukázalo se, že tyto aspekty souvisejí i s úbytkem některých tradic v období velikonočního okruhu. Mezi tradici, která zde ve vánočním okruhu nadále přetrvává, lze zařadit tříkrálovou obchůzku. Dalším obdobím s dlouholetou tradicí, kterým se práce zabývala, byl masopust. Vyplynulo, že masopustní obchůzky patřily na Klatovsku k oblíbeným, lišily se místně a obsahovaly i některá specifika spojená s formou jejich provedení. I v současnosti se tento zvyk na mnohých místech udržel, nebo byl znovu obnoven. Bylo zjištěno, že v období velikonočního tridua přetrvávají ve sledovaném regionu místně obchůzky s klapáčkami a dále je rozšířená koleda o Velikonočním pondělí. Další z podstatných tradic Klatovska, která byla v této práci popsána, jsou letnice. Tento zvyk měl v regionu významnou tradici, byl čteně udržován a uskutečňoval se v mnohých podobách. V současnosti už ale zcela vymizel z povědomí a života obyvatel.

Významným historickým milníkem, kterým se práce rovněž zabývala, bylo působení jezuitů v Klatovech. Město v jejich době vzkvétalo. Šířili katolickou víru, vzdělanost, pořádali četné slavnosti a setkání. Klatovy pozvedli nejen kulturně, ale i architektonicky. Jejich vlivu a odkazu jsem se věnovala v jedné z posledních kapitol.

Při zpracování této bakalářské práce se ukázalo, že Klatovsko bylo v minulosti regionem bohatým na udržování mnohých tradic a zvyků. Při práci s materiály, které mi byly poskytnuty Vlastivědným muzeem Dr. Hostaše v Klatovech, jsem zjistila, že v souvislosti s lidovou kulturou je jich zde k dispozici velké množství a nebylo možné je z důvodu krátkého časového horizontu a kapacity této práce kompletně využít. Jistě by byly cenným podkladem pro další podrobnější bádání v této oblasti.

12 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

ADAM, Adolf. *Liturgický rok: historický vývoj a současná praxe*. Praha: Vyšehrad, 1998. Teologie (Vyšehrad). ISBN 80-7021-269-1.

ADAM, Adolf. *Liturgika: křesťanská bohoslužba a její vývoj*. Praha: Vyšehrad, 2001. ISBN 80-7021-420-1.

ASCHENBRENNER, Vít. *Hudební složka odpoledních pobožností v jezuitském kostele v Klatovech v 18. století*. In: Barokní jezuitské Klatovy. Sborník textů ze symposia v Klatovech. 27.-29. dubna 2007. Klatovy: OS Klatovské katakomby, 2007. ISBN 978-80-254-0908-4.

BERGER, Rupert. *Liturgický slovník*. Praha: Vyšehrad, 2008. Teologie (Vyšehrad). ISBN 978-80-7021-965-2.

Bílá sobota. Rukopisy. Vlastivědné muzeum Dr. Hostaše v Klatovech, p.o. Uloženo v příručce etnografického oddělení.

BOUBERLE, Aleš. *Advent*. Rukopis, Strážov. Vlastivědné muzeum Dr. Hostaše v Klatovech, p.o. Uloženo v příručce etnografického oddělení.

BROTANOVÁ, Vlasta. Rukopis, Klatovy. Vlastivědné muzeum Dr. Hostaše v Klatovech, p.o. Uloženo v příručce etnografického oddělení.

ČORNEJOVÁ, Ivana. *Tovaryšstvo Ježíšovo: Jezuité v Čechách*. Vyd. 2. Praha: Hart, 2002. ISBN 80-86529-30-4.

ČSÚ. *Charakteristika okresu Klatovy*. Český statistický úřad [online]. 23.7.2019 [cit. 03.09.2019]. Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/11252/17840999/charakteristika_klatovy.pdf/6dc8f1e2-4826-433f-b258-356d06c83770?version=1.11.

DANĚK, Adolf. *Na Šumavském podlesí: Obyčeje, pověry, báje a zábavy šumavských podlesáků/Sebral Adolf Daněk*. Praha : Státní nakladatelství, 1935. Bez ISBN.

HEROLD, Miroslav. *Klatovský kostel Neposkrvněného početí Panny Marie a sv. Ignáce z Loyoly. Příběh jedné stavby Tovaryšstva Ježíšova (1565-1773)*. In: Barokní jezuitské Klatovy. Sborník textů ze symposia v Klatovech. 27.-29. dubna 2007. Klatovy: OS Klatovské katakomby, 2007. ISBN 978-80-254-0908-4.

HORPENIAK, Vladimír. *Advent a Vánoce na Šumavě*. Týdeník Klatovska, 23.12.2015, roč. 25, č. 50. ISSN 1211-0175.

HORPENIAK, Vladimír. *Stará Šumava ve zvycích adventu a Vánoc*. 2.vyd. Klatovy: Arkáda, 2007. Bez ISBN.

Květná neděle. Rukopisy. Vlastivědné muzeum Dr. Hostaše v Klatovech, p.o. Uloženo v příručce etnografického oddělení.

LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *Lidové zvyky: výroční obyčeje z Čech a Moravy*. Praha: Lidové noviny, 2004. ISBN 80-7106-525-0.

LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *Čtvero ročních dob v lidové tradici*. Praha: Petrklíč, 2008. ISBN 978-80-7229-171-7.

LAŠ, Jan. *Vánoční zvyky a pověry*. Klatovské listy, 23.12.1922, č. 52. Bez ISSN.

Letnice. Rukopisy, dotazníková šetření. Vlastivědné muzeum Dr. Hostaše v Klatovech, p.o. Uloženo v příručce etnografického oddělení.

MÄRZ, František. *Mikuláš*. Rukopis. Vlastivědné muzeum Dr. Hostaše v Klatovech, p.o. Uloženo v příručce etnografického oddělení.

Masopust. Rukopisy, dotazníková šetření. Vlastivědné muzeum Dr. Hostaše v Klatovech, p.o. Uloženo v příručce etnografického oddělení.

Mikuláš. Dotazníková šetření. Vlastivědné muzeum Dr. Hostaše v Klatovech, p.o. Uloženo v příručce etnografického oddělení.

MIKULEC, Jiří. „*Radujte se, ó Čechové, mariánští sodálové.*“ *Jezuitská bratrstva v Klatovech v 17. a 18. století*. In: Barokní jezuitské Klatovy. Sborník textů ze symposia v Klatovech. 27.-29. dubna 2007. Klatovy: OS Klatovské katakomby, 2007. ISBN 978-80-254-0908-4.

NOVÝ Josef, NOVÁ Marie. *Vodračky, přástky*. Rukopis, Zahorčice. Vlastivědné muzeum Dr. Hostaše v Klatovech, p.o. Uloženo v příručce etnografického oddělení.

Půst. Rukopisy. Vlastivědné muzeum Dr. Hostaše v Klatovech, p.o. Uloženo v příručce etnografického oddělení.

RICHTER, Klemens. *Liturgie a život: co bychom měli vědět o mši, o církevním roku a smyslu liturgie*. Praha: Vyšehrad, 1996. ISBN 80-7021-140-7.

ROUSEK, Josef. *Lidové zvyky a obyčeje na Strážovsku (z vyprávění Antonína Jiříka)*. In: Vzpomínky strážováků. Vydala Obec Strážov:2004. Bez ISBN.

Smrtná Neděle. Rukopisy. Vlastivědné muzeum Dr. Hostaše v Klatovech, p.o. Uloženo v příručce etnografického oddělení.

Sv. Lucie. Rukopisy. Vlastivědné muzeum Dr. Hostaše v Klatovech, p.o. Uloženo v příručce etnografického oddělení.

Sv. Štěpán, Tři Králové. Rukopisy. Vlastivědné muzeum Dr. Hostaše v Klatovech, p.o. Uloženo v příručce etnografického oddělení.

ŠÝKOROVÁ, Lenka a kol. *Klatovy*. Praha: NLN-Nakladatelství Lidové noviny, 2010. ISBN 978-80-7422-018-0.

Štědrý den. Rukopisy. Vlastivědné muzeum Dr. Hostaše v Klatovech, p.o. Uloženo v příručce etnografického oddělení.

VACLÍK, Vladimír. *České betlémy.* Praha: INTEGRA, 1994. ISBN 80-901819-0-2.

Vánoce. Rukopisy, dotazníková šetření. Vlastivědné muzeum Dr. Hostaše v Klatovech, p.o. Uloženo v příručce etnografického oddělení.

VAVŘINOVÁ, Valburga. *Malá encyklopedie Velikonoc.* Praha: Libri, 2006. ISBN 80-7277-292-9.

VEČERKOVÁ, Eva. *Obyčeje a slavnosti v české lidové kultuře.* V Praze: Vyšehrad, 2015. Kulturní historie. ISBN 978-80-7429-627-7.

Velikonoční pondělí. Rukopisy, dotazníková šetření. Vlastivědné muzeum Dr. Hostaše v Klatovech, p.o. Uloženo v příručce etnografického oddělení.

Velký pátek. Rukopisy. Vlastivědné muzeum Dr. Hostaše v Klatovech, p.o. Uloženo v příručce etnografického oddělení.

VLASÁKOVÁ Olga. *Vánoční lidová zdobnost.* Břeclav : Moraviapress, 1993. Bez ISBN.

VONDRUŠKA, Vlastimil. *Církevní rok a lidové obyčeje, aneb, Kalendárium světců a světic, mučedníků a mučednic, pojednávající o víře českého lidu k nim, jakož i o liturgii katolické.* 2., dopl. vyd. České Budějovice: Dona, 2005. ISBN 80-7322-075-x.

VONDRUŠKA, Vlastimil. *Život staré Šumavy.* Plzeň : Západočeské nakladatelství, 1989. Bez ISBN.

VONDRUŠKOVÁ, Alena. *Český lidový a církevní rok.* Brno: MOBA, 2015. ISBN 978-80-243-6761-3.

WEINMANN, Jiří. *Zajímavosti z historie Klatov od založení města až do konce roku 1939.* 2. vyd. Klatovy: J. Weinmann, 1997.

Zelený čtvrtek. Rukopisy. Vlastivědné muzeum Dr. Hostaše v Klatovech, p.o. Uloženo v příručce etnografického oddělení.

ZÍBRT, Čeněk. *Veselé chvíle v životě lidu českého.* Vyd. 2. Ilustroval Jan HERINK. Praha: Vyšehrad, 2006. ISBN 80-7021-624-7.

13 RESUMÉ

This final thesis deals with the analysis of folk traditions and customs in the Klatovy region and with the interpretation of their meaning. In the context of the topic, the thesis briefly points to the geography of the Klatovy region, the history of the town of Klatovy and the development of culture. The starting point for the focus of the work was the liturgical year and its meaning in connection with customs and traditions. From this issue it became clear that the liturgies and customs are closely connected and intertwined.

The main part of this work describes in detail the folk traditions and customs in the Klatovy region. It focused on the most important festive times, such as Easter and Christmas. In time sequence, it described the individual holidays, their origin, origin, development in time and especially the course of their celebration. It mentions both religious and folk celebrations and above all the specific customs of Klatovy are emphasized.

An essential aspect of the thesis is to point out the close intertwining of the Church liturgy, the liturgical celebrations with the customs and traditions of people in the region.

14 SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 - Ze sbírky města Strážov, masopust Strážov asi 1957 II

Příloha č. 2 – Ze sbírky města Strážov, masopust-Strážovská svatba asi 1913..... III

Příloha č. 3 - Ze sbírky města Strážov, letnice Strážov asi 1913..... III

15 PŘÍLOHY

Příloha č. 1 - Ze sbírky města Strážov, masopust Strážov asi 1957

Příloha č. 2 – Ze sbírky města Strážov, masopust-Strážovská svatba asi 1913

Příloha č. 3 - Ze sbírky města Strážov, letnice Strážov asi 1913